

Eftergymnasiala yrkesutbildningar

En kartläggning

Fler exemplar av denna skrift kan beställas per e-post info.order@educult.ministry.se,
tfn 08-405 10 00 eller fax 08-723 11 92.

Produktion: Utbildnings- och kulturdepartementets informationsfunktion

Tryck: XGS Grafisk Service, Stockholm, september 2005

Artikelnr: U05.037

Förord

I syfte att analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning, i vilka utbildningsformer den erbjuds, hur olika utbildningar värderas vid vidare studier samt hur de kvalitetssäkras och hur de finansieras i dagsläget samt göra en probleminventering, förordnade chefen för Utbildningsdepartementet, statsrådet Thomas Östros, den 3 juni 2004 en arbetsgrupp (U2004/2404/DK).

Arbetsgruppen har bestått av Per Byström, departementssekreterare (Utbildnings- och kulturdepartementet) Anders Franzén, departementsråd (Utbildnings- och kulturdepartementet), Claes Elmgren (Statskontoret) Karin Odencrants, ämnesråd (Utbildnings- och kulturdepartementet) och Johannes Sjögren, departementssekreterare (Näringsdepartementet) samt Gudrun Wirmark, departementssekreterare (Utbildnings- och kulturdepartementet). Anders Franzén har varit ordförande i arbetsgruppen och Claes Elmgren, Statskontoret, har varit sekreterare.

Kartläggningen inleds med en beskrivning av utbildningsutbud och förändringar som ägt rum under senare år. Viss statistik återfinns också i bilaga två. En redovisning lämnas rörande finansiering, kvalitetssäkring och studiefinansiering lämnas också. En kort översikt av pågående utvecklingsinsatser beträffande validering följer därefter. Avslutningsvis följer en diskussion om likheter och skillnader mellan olika utbildningsformer samt om möjliga problem som bör uppmärksammas i den fortsatta utvecklingen av eftergymnasial yrkesutbildning

En översiktlig beskrivning av förändringar som ägt rum beträffande eftergymnasial yrkesutbildning återfinns i bilaga tre.

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1 Vad är eftergymnasial yrkesutbildning?	9
Det offentliga utbildningsväsendet	10
Utbildningsformer som får statligt stöd	12
Arbetsmarknadspolitiska program	14
1.2 Avgränsningar	14
2. Utbud och dimensionering	17
2.1 Inledning	17
2.2 Det offentliga utbildningsväsendet	17
2.3 Utbildningsformer som får statligt stöd	28
2.4 Arbetsmarknadspolitiska program	37
3. Finansiering	42
3.1 Inledning	42
3.2 Det offentliga utbildningsväsendet	42
3.3 Utbildningar som får statligt stöd	43
3.4 Arbetsmarknadspolitiska program	44
4. Kvalitetssäkring	46
4.1 Inledning	46
4.2 Det offentliga utbildningsväsendet	46
4.3 Utbildningsformer som får statligt stöd	48
4.4 Arbetsmarknadspolitiska program	49
5. Studiefinansiering	50
5.1 Ett generellt system	50
5.2 Aktivitetsstöd för arbetsmarknadsutbildning	52

6. Validering	53
6.1 Fortfarande i ett utvecklingskede	53
7. Avslutande diskussion	55
7.1 Nuläge	55
7.2 Fortsatt omvandlingstryck	56
7.3 Förhållanden att uppmärksamma	58
Referenser	64
Propositioner, betänkanden m.m.	64
Myndigheter m.m.	65
Elektroniska källor	65

Bilagor

1. Inledning

1.1 Vad är eftergymnasial yrkesutbildning?

Olika traditioner

Vad som räknas till högskoleutbildning och vad som hänförs till annan form av eftergymnasial utbildning skiljer sig mellan olika länder. I Sverige har traditionellt sett merparten av yrkesinriktade utbildningar samlats inom högskolan samtidigt som nya utbildningsformer etablerats. Vissa andra länder gör tidigt en uppdelning mellan yrkesutbildningar och mer teoretiska, allmänna utbildningar, vilket lett till parallella system för eftergymnasial utbildning. I OECD-sammanhang används begreppet tertiär utbildning, som avser utbildning efter gymnasienivå och som leder till någon form av examen eller fortsatta studier. Begreppet bygger till stor del på det totala antalet studieår och inte på krav på progression i kunskaper.

Förkunskapskraven styr

En utgångspunkt för att bestämma vad som är eftergymnasial utbildning är att utgå ifrån vilka förkunskapskrav som ställs. Om utbildningen ställer krav på och bygger vidare på kunskaper som motsvaras av gymnasieskolans nationella program, kan utbildningen betraktas som eftergymnasial. Detta regleras också för vissa utbildningar formellt i studiestödshänseende genom att en del eftergymnasiala utbildningar klassificeras enligt en viss ordning för att berättiga till studiemedel.

Skillnad på eftergymnasial utbildning och högskoleutbildning

I formell och praktisk mening är det kravet på forskningsanknytning och de mål som lagts fast för grundläggande högskoleutbildning som skiljer högskoleutbildning från övrig eftergymnasial yrkesutbildning. Enligt dessa mål och kriterier ska utbildningen bl.a. ge de studerande förmåga till självständigt och kritiskt tänkande och förmåga att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå. Kravet på forskningsanknytning och andra mål som utmärker högskolemässighet ligger till grund för de prövningar som görs av utbildningsanordnare som önskar få sin utbildning erkänd som högskoleutbildning.

Enligt dessa utgångspunkter är all högskoleutbildning att betrakta som eftergymnasial utbildning, men all eftergymnasial utbildning är inte högskoleutbildning.

Utbildningsformer på eftergymnasial nivå

En åtskillnad kan göras mellan utbildningsformer som räknas till det offentliga utbildningsväsendet och utbildningsformer som stöds med statliga medel men som inte ingår i det offentliga utbildningsväsendet. En åtskillnad kan också göras mellan det offentliga utbildningsväsendet, utbildningsformer med statligt stöd och övriga utbildningsformer.

Utbildningsformer på eftergymnasial nivå kan delas upp i följande tre grupper:

1. Utbildningar inom det offentliga utbildningsväsendet. Hit räknas högskoleutbildning, kvalificerad yrkesutbildning och kommunal påbyggnadsutbildning.
2. Utbildningar som får statligt stöd. I denna grupp ryms kompletterande utbildning och folkbildning samt försöksverksamheten med lärlingsutbildning för vuxna till vissa hantverksyrken.
3. Övriga utbildningsformer. Uppdragsutbildning, privat utbildning, statliga befattningsutbildningar, utbildningar som är studiestödsberättigade, hantverksutbildningar m.m.

Därtill finns arbetsmarknadspolitiska program som bl.a. rymmer arbetsmarknadsutbildning.

Det offentliga utbildningsväsendet

Högskoleutbildning

Grundläggande högskoleutbildning regleras genom högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100) samt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina för enskilda utbildningsanordnare. Högskoleutbildning bedrivs i form av kurser eller program. En särskild bilaga till högskoleförordningen examensordningen, reglerar vilka examina som får ges. Dessa delas upp i generella examina och yrkesexamina. För varje examen anges dels vilka mål som skall ha uppnåtts för att få examen, dels omfattningen av studierna, som varierar från 1,5 år till 5,5 år. Universitet och högskolor, inklusive Sveriges lantbruksuniversitet, har staten som huvudman men det finns också enskilda utbildningsanordnare som har fått rätt att utfärda en högskoleexamen. Enskilda utbildningsanordnare står för en mindre del av högskolans utbud.

Enligt högskolelagen ska utbildningen vila på vetenskaplig eller konstnärlig samt beprövad erfarenhet. Vidare ska den grundläggande utbildningen bygga på de kunskaper som eleverna får i gymnasiets nationella program.

Kvalificerad yrkesutbildning

Sedan 2001 utgör kvalificerad yrkesutbildning (KY) en egen utbildningsform på eftergymnasial nivå. Till grund för kvalificerad yrkesutbildning ligger lagen (2001:239) och förordningen (2001:1131) om kvalificerad yrkesutbildning. Kvalificerad yrkesutbildning förutsätter kunskaper som motsvarar avslutade gymnasiestudier. Kvalificerad yrkesutbildning ska vila på kunskap som genereras i produktionen av varor och tjänster samt på vetenskap. Ungefär en tredjedel av utbildningen utgörs av lärande i arbetslivet (LIA).

Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning är förvaltningsmyndighet för utbildningsformen. Utbildningarna kan variera från ett års studier till tre år. Vanligast är dock två år.

Kommunala påbyggnadsutbildningar

Kommunala påbyggnadsutbildningar utgör en del av kommunal vuxenutbildning och regleras i skollagen (1985:1100) och förordningen (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning. Utbildningarna varierar från en termin till 1,5 års studier. Vanligast är program som omfattar ett års studier. För tillträde till påbyggnadsutbildning ställs krav på kunskaper som motsvarar gymnasieskolans nationella eller specialutformade program.

Ansvaret för finansiering av påbyggnadsutbildning har nyligen förändrats samtidigt som rätten till interkommunal ersättning upphört. Utgångspunkten har varit att förutsättningslöst pröva lämpligt huvudmannaskap för respektive utbildning. För vissa av utbildningarna har staten övertagit ansvaret för finansiering samtidigt som en stor del av utbildningarna omvandlats till kvalificerad yrkesutbildning. Statens skolverk har fått i uppdrag att fördela medel samt, för vissa utbildningar, även fastställa huvudman och lokaliseringsort. Några få utbildningar har också förts över till folkhögskolan och till högskolan. Påbyggnadsutbildningar kan även i framtiden finansieras av kommunerna själva.

Utbildningsformer som får statligt stöd

Kompletterande utbildningar

Enskilda utbildningsanordnare kan ansöka om att få statligt stöd för kompletterande utbildningar i enlighet med förordning (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildning. Det statliga stödet ges under förutsättning utbildningen ställs under statlig tillsyn. Om utbildningen anses värdefull från nationell synpunkt, kan också studiestöd utgå. Om utbildningen anses särskilt värdefull ur nationell synpunkt kan även statsbidrag utgå. För att statligt stöd ska utgå till en kompletterande utbildning ska denna vila på vetenskaplig eller konstnärlig samt beprövad erfarenhet.

Om en utbildning är att betrakta som eftergymnasial eller ej regleras inte av regeringen. Varje enskild utbildningsanordnare avgör själv om studierna ska bygga på gymnasieskolans kunskaper. Utbildningarna varierar från ett halvår till ca två års studier. Skolverket beslutar om statligt stöd, tilldelning av resurser och utövar också tillsyn av utbildningarna.

Folkbildning

Folkbildning ingår inte i det offentliga utbildningsväsendet. Folkbildning utgör en egen självständig utbildningsform som kännetecknas av att utbildningen ska vara är fri och frivillig. Staten stöder folkbildningen genom förordningen (1999:977) om statsbidrag till folkbildning. Folkbildningsrådet fördelar medel till folkhögskolor och studieförbund som är utbildningsanordnare. Folkbildningen består av två delar, studieförbund och folkhögskolor.

Delar av folkhögskolans reguljära utbud ställer krav på kunskaper som motsvarar fullgjorda kursfordringar från något av gymnasieskolans program. Utbildningarna omfattar ett till två års studier.

Försöksverksamhet med lärlingsutbildning

En försöksverksamhet med lärlingsutbildning för vissa små hantverksyrken pågår sedan hösten 2004. Stockholms hantverksförening är huvudman för försöksverksamheten. Utbildningen får omfatta högst 80 studieveckor och ska bestå av dels teoretiska studier, dels lärlingskap hos en hantverkare i yrket. Minst en femtedel av utbildningen ska bestå av teoretiska studier. De studerande på utbildningar som ingår i försöksverksamheten har rätt till studiemedel enligt förordningen (2004:176) om statligt stöd till försöksverksamhet med lärlingsutbildning. För närvarande ges utrymme för studiestöd för motsvarande 25 helårsstuderande. Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning ansvarar för tillsyn av försöksverksamheten och ska också godkänna de utbildningsplaner som används.

Övriga utbildningsformer

Vid sidan av ovanstående utbildningsformer finns också utbildningar med beröringspunkter med eftergymnasial yrkesutbildning. En del av dessa bedrivs och finansieras av staten, andra bedrivs och finansieras privat. Andra berättigar till studiefinansiering utan att ingå i det offentliga utbildningsväsendet.

Uppdragsutbildning

Uppdragsutbildning förekommer på eftergymnasial nivå. I första hand sker detta inom högre utbildning. I dessa fall tillhandahåller universitet och högskolor utbildning till offentliga och privata arbetsgivare mot ersättning.

Personalutbildning och privata utbildningar

Personalutbildning sker i arbetslivet och i direkt anslutning till ett yrke. Utbildningens längd och innehåll varierar beroende på vilka behov som ska tillgodoses. Vidare finns utbildning som finansieras genom studerandeavgifter och utbildning som är avgiftsfri, t.ex. Utbildningsradions verksamhet.

Hantverksutbildningar

Inom vissa yrkesområden finns hantverksutbildningar. Dessa utmärks av att utbildningen är förlagd till arbetsplatsen. Ofta bygger utbildningen på något av gymnasieskolans program och avslutas med gesällbrev eller något liknande kompetensbevis. Den som genomgår utbildningen är i regel redan anställd.

Hantverksutbildningar regleras inte av staten utan är helt och hållet en angelägenhet för berörda branscher och arbetsgivare.

Utbildningar som är studiestödsberättigade

Ett antal utbildningar berättigar till studiestöd utan att ingå i det offentliga utbildningsväsendet. Det handlar om eftergymnasiala utbildningar inom det teologiska området, viss lärarutbildning, viss trafikflygarutbildning samt utbildningar inom manuell medicin. Gemensamt för dessa utbildningar är att de inte är underställda högskoleförordningen.

Vissa befattningsutbildningar

Vid sidan av det offentliga utbildningsväsendet anordnas också vissa statliga befattningsutbildningar som förutsätter avslutade gymnasiestudier eller kunskaper som motsvarar sådana. Det rör sig om polisutbildning som regleras genom polisutbildningsförordningen (1999:893), Försvarshögskolans utbildningsprogram som

regleras i förordning (1996:1476) med instruktion för Försvarshögskolan samt utbildning inom ramen för Räddningsverkets ansvarsområde som regleras i förordning (2003:789) om skydd mot olyckor.

Försvarshögskolans och Räddningsverkets utbildningsprogram är att betrakta som personalutbildning då de förutsätter anställning inom ramen för den verksamhet som utbildningen avser. Detta gäller delvis också polisutbildningen, även om de två första åren inte sker som anställd polis. Under denna period finansieras studierna med studiemedel. Behörighetskrav och urvalsmetoder motsvarar de som används vid anställning. Även om Polishögskolan är huvudman för utbildningen sker viss del av utbildningen på uppdrag vid universitet eller högskola.

Därtill finns utbildningar vid Arbetslivsinstitutet och Luftfartsverket som berättigar till studiemedel. I första hand omfattar Arbetslivsinstitutets verksamhet företagshälsovårdsutbildning. Luftfartsverket anordnar flygledarutbildning.

Arbetsmarknadspolitiska program

Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning ingår inte i det reguljära utbildningsväsendet. Arbetsmarknadsutbildning är ett arbetsmarknadspolitiskt program och regleras genom lagen (2000:625) om arbetsmarknadspolitiska program med tillhörande förordning (2000:634).

Arbetsmarknadsutbildning utgörs av yrkesinriktade kurser. Utbildningarna bedrivs av statliga, kommunala och enskilda utbildningsanordnare.

Vid sidan av arbetsmarknadsutbildningar finns förberedande utbildning som kan innehålla allmänna och orienterande utbildningsinsatser. Förberedande utbildning är dock en del i det arbetsmarknadspolitiska programmet förberedande insatser.

1.2 Avgränsningar

Faktiska förhållanden

Någon fastställd definition för vad som i det svenska utbildningssystemet utgör eftergymnasial yrkesutbildning finns för närvarande inte. Denna kartläggning utgår från de faktiska förhållandena. Det innebär att vad som bestämmer om en utbildning är att betrakta som eftergymnasial är om kraven för behörighet motsvarar fullgjorda

kursfordringar som motsvarar en avslutad gymnasieutbildning. Detta sammanfaller med att utbildningarna i studiestödshänseende ibland klassificeras som eftergymnasiala.

I princip syftar all utbildning på eftergymnasial nivå till ett yrke. Vissa utbildningar har dock ett tydligare syfte att tillgodose ett uttalat behov av utbildade inom ett yrkesområde. Vissa regleras dessutom antingen genom en särskild examen eller genom legitimation. Denna kartläggning har försökt beskriva utbildningar som bär något av dessa kännetecken.

Flera avgränsningar

Flera avgränsningar har gjorts i denna kartläggning.

Enbart utbildningsformer som ingår i det offentliga utbildningssystemet eller som genom statlig reglering och finansiering kompletterar eller utgör ett alternativ till det offentliga utbildningssystemet ingår i denna kartläggning. Det innebär bl.a. att omfattningen av uppdragsutbildning och det privata utbildningsutbudet samt hantverksutbildningar inte ingår i denna kartläggning. Det innebär också att utbildningar som enbart berättigar till studiemedel och statliga befattningsutbildningar inte omfattas av kartläggningen då dessa heller inte ingår i det offentliga utbildningssystemet.

Kartläggningen redovisar dock omfattningen av arbetsmarknadsutbildning. Det finns vissa beröringspunkter med det offentliga utbildningsväsendet, vilket motiverar att även arbetsmarknadsutbildning ingår i denna kartläggning. All arbetsmarknadsutbildning bedrivs dock inte på eftergymnasial nivå. Befintlig statistik om arbetsmarknadsutbildning gör ingen uppdelning i gymnasial eller eftergymnasial nivå.

I princip kan all högskoleutbildning ses som yrkesutbildning, då denna på olika sätt syftar till att förbereda den studerande för ett yrke. I regel är utbildningstiden för eftergymnasiala yrkesutbildningar som ligger utanför högskolan två år eller kortare. För att få en uppfattning om utbildningsutbudet av kortare yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå, har därför en avgränsning gjorts rörande högskoleutbildning. Kartläggningen tar i första hand upp yrkesexamina som motsvarar två års heltidsstudier eller minst två års heltidsstudier. Kartläggningen berör dock inte utbildningsprogram som leder till högskoleexamen som kan ha en tydlig yrkesinriktning.

Utbildning inom kompletterande utbildning återges i sin helhet. En stor del av kompletterande utbildning bedrivs på gymnasial nivå. Av olika skäl har det inte varit möjligt att särskilja befintlig statistik på utbildning som avser gymnasiala eller eftergymnasiala studier. Därför återges hela omfattningen av kompletterande utbildning.

Avgränsning har gjorts beträffande folkbildning. Kartläggningen tar enbart upp folkhögskoleutbildningar som betecknas som eftergymnasiala. I första hand gäller detta folkhögskolans längre särskilda kurser.

Försöksverksamheten med lärlingsutbildning för vuxna till vissa hantverksyrken tas inte upp då denna nyligen inletts och svarar för en förhållandevis liten omfattning av studerande.

Beträffande hur olika utbildningar värderas vid vidare studier lämnas endast en kort beskrivning av pågående utvecklingsarbete. Hur en utbildning värderas i samband med fortsatta studier inom t.ex. högskoleutbildning är en angelägenhet för respektive utbildningsanordnare. Hur olika utbildningar värderas skiljer sig således i praktiken mellan olika utbildningsanordnare. En värdering görs också först när en individ antagits till högre utbildning och ska påbörja en utbildning. Dessa förhållanden begränsar möjligheterna att kartlägga och analysera hur olika yrkesutbildningar värderas i samband med fortsatta studier.

Sammanfattningsvis omfattar kartläggningen fem utbildningsformer samt arbetsmarknadsutbildning enligt följande indelning:

1. Utbildningar inom det offentliga utbildningsväsendet: högskolans kortare yrkeshögskoleprogram, kvalificerad yrkesutbildning och kommunal påbyggnadsutbildning.
2. Utbildningar som får statligt stöd: kompletterande utbildning och folkhögskolans längre särskilda kurser.
3. Arbetsmarknadspolitiska program: arbetsmarknadsutbildning.

2. Utbud och dimensionering

2.1 Inledning

För att ge en beskrivning av omfattningen av eftergymnasial yrkesutbildning lämnas i detta kapitel en redogörelse för de senaste årens utveckling för respektive utbildningsform.

Hur antalet studerande beräknas och vilken kategorisering som används för att dela in utbildningar i olika områden skiljer sig mellan utbildningsformerna. För vissa utbildningsformer anges omfattningen per termin, andra per läsår och för en tredje kategori anges omfattningen per budgetår. Det är därför inte möjligt att rättvisande jämföra omfattning och inriktning av olika utbildningsformer.

Vidare har sammanställningen utgått från befintlig publicerad statistik. För en del utbildningsformer finns omfattande statistik som har bearbetats av berörda myndigheter. För andra utbildningsformer är tillgången till bearbetad statistik mer sparsam. I flera fall är dessutom den befintliga statistiken inte könsuppdelad. Dessa förhållanden återspeglar den beskrivning som lämnas i respektive kapitel.

Uppgifter för år 2004 finns i regel inte med.

Vissa kompletterande statistiska uppgifter för respektive utbildningsform finns i bilaga två.

2.2 Det offentliga utbildningsväsendet

Högskoleutbildning

Olika typer av utbildning

Examina inom högre utbildning delas upp i generella examina och yrkesexamina. De generella examina omfattar inom grundläggande högskoleutbildning högskoleexamen, kandidat- och magisterexamen. Antalet yrkesexamina inom högskolan uppgår för närvarande till drygt 50 stycken.¹ Dessa omfattar examina som ges vid såväl universitet och högskolor (inkl. Sveriges Lantbruksuniversitet) som vid enskilda utbildningsanordnare. Utbildningarna varierar i längd från krav på 1,5 till 5,5 års heltidsstudier.

---

¹ Antalet yrkesexamina skiljer sig beroende på om beräkningen enbart avser examina för nytagna studenter eller om beräkningen avser antalet examina som studenter är registrerade på. I denna kartläggning tas inte examina som gäller tidigare läroutbildning med.

All högskoleutbildning ges i form av kurser som kan sammanföras till program. Bland utbildningar som leder till yrkesexamen återfinns utbildningar som snarare är att betrakta som påbyggnadsutbildningar, dvs. de kräver tidigare genomgången högskoleutbildning. Hit hör utbildningar som leder till examina för psykoterapeut, barnmorska, skogsmästare, folkhögskolelärare, specialistsjuksköterska och specialpedagog samt magisterexamen med ämnesbredd.

Helårsstudenter, registrerade och högskolenybörjare

Beräkningen av antalet studenter görs på olika sätt. Ett vanligt mått är helårsstudenter som avser antalet studenter som finns registrerade som heltidsstuderande under ett läsår. Det faktiska antalet studerande är dock högre, eftersom flera studenter läser kortare tid i högskolan eller i mindre omfattning än heltid. Ett mått som då kan användas är registrerade studenter som avser antalet individer som är registrerade för studier längre eller kortare tid under ett läsår. Ett tredje mått är antalet högskolenybörjare som avser hur många nya studenter som påbörjar kortare eller längre studier. Ytterligare ett mått är antalet nybörjare per program som i regel är fler än antalet högskolenybörjare, då detta mått exkluderar individer som tidigare läst på högskoleutbildning.

Ökat antal studerande

Antalet studerande har sedan början av 1990-talet ökat inom högskolan. Räknet i antal helårsstudenter har högskolans utbildningskapacitet fördubblats sedan 1990 och uppgår numera till nästan 300 000 för budgetåret 2003. Antalet högskolenybörjare har inte ökat i lika hög utsträckning, eftersom flera utbildningsprogram har förlängts och därigenom har också studietiderna blivit längre.

Fyra av tio läser högskoleutbildning som leder till yrkesexamina

Sett till antalet högskolenybörjare på yrkesexamensprogram uppgick dessa läsåret 2002/2003 till ca en tredjedel av det totala antalet nybörjare.² Andelen registrerade studenter på yrkesexamensprogram i förhållande till antalet registrerade var dock högre, drygt 40 procent. Förklaringen till denna skillnad är att bland högskolenybörjare på yrkesexamensprogram finns en större andel som tidigare har läst i högskolan. Antalet faktiska högskolenybörjare blir därför lägre.³

Liten andel av all högskoleutbildning

Ett mindre antal yrkesexamina finns (en förteckning av kortare yrkesexamensprogram finns i bilaga 2). Utbildningstiden för dessa varierar från minst tre till minst fyra terminers heltidsstudier, beroende på vad som regleras i examensordningen. Antalet examina som motsvarar två års studier (80 poäng) eller som ställer krav på minst 80 poängs studier uppgår till tretton, vilket motsvarar mindre än en tredjedel av antalet

---

² SCB (2004a)

³ Högskoleverkets NU-databas

yrkesexamina.⁴ Räknat i antal registrerade studenter på dessa program för höstterminen 2003 uppgick dessa till drygt 19 000 studenter, vilket motsvarar 13 procent av det totala antalet registrerade studenter hösten 2003 på högskoleutbildning som leder till någon form yrkesexamen.

I praktiken är antalet yrkesexamina som motsvarar två års studier färre. Ingenjörsexamen omfattar i praktiken minst tre års studier. För de konstnärliga utbildningarna svarar en mindre andel för studier som motsvarar två års studier. I regel är utbildningarna längre. Det innebär att antalet examina som omfattar två års heltidsstudier uppgår till åtta, varav sex återfinns inom Jordbruksdepartementets område. Därtill kommer ett antal yrkesexamina som motsvarar minst 40 eller 60 poäng. En av dessa examina, yrkesteknisk högskoleexamen, omfattar i till viss del studier om 80 poäng.

Det innebär att antalet registrerade studenter på yrkesexamensprogram som motsvarar två års studier uppgår till knappt 2000. Denna uppskattning har tagit hänsyn till den faktiska omfattningen av högskolepoäng. Det innebär att endast en mycket liten del, ca en procent, av högskolans utbud består av kortare yrkes-högskoleexamina.

Antal registrerade på högskoleutbildning höstterminen 2003

	Antal	Procent
Totalt antal registrerade på högskoleutbildning höstterminen 2003 <i>Varav:</i>	340 000	
- registrerade på yrkesprogram (andel av totalt antal registrerade) <i>Varav:</i>	141 000	42
- registrerade på korta yrkesprogram (andel av totalt antal registrerade på yrkesutbildningsprogram)	19 000	14
registrerade på korta yrkesprogram som inte överstriger två års heltidsstudier (andel av totalt antal registrerade på yrkesutbildningsprogram)	2 000	1

Källa: Högskoleverkets NU-databas

⁴ Anledningen till att vissa examina regleras genom att ange ett minsta antal poäng är att skapa utrymme för flexibilitet. Det kan i vissa fall finnas anledning att utforma en utbildning som leder till en viss yrkesexamen längre än det minsta antalet poäng som anges i examensförordningen för att bl.a. tillgodose regionala arbetsmarknadsbehov. För närvarande bereds förslag att ändra examensförordningen för att bättre spegla de faktiska förhållandena.

Antalet nybörjare på yrkesutbildningsprogram

Omfattningen av kortare yrkeshögskoleutbildningar kan också illustreras av antalet nybörjare på berörda utbildningsprogram.

Antal nybörjare på yrkesexamensprogram höstterminen 2003

	Antal	Procent
Totalt antal nybörjare på yrkesutbildningsprogram höstterminen 2003 varav:	36 000	
- nybörjare på kortare yrkeshögskoleprogram (andel av totalt antal nybörjare) varav:	5 600	16
- nybörjare på kortare yrkeshögskoleprogram som inte överstiger två års heltidsstudier (andel av totalt antal nybörjare):	860	2

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Förändringar i utbildningsutbudet

Antalet examina som motsvarar minst tre års studier eller mer har ökat kraftigt sedan början av 1990-talet. För läsåret 1993/94 examinerades ungefär lika många på utbildningar kortare än tre år som på utbildningar längre än tre år. Numera utgör utbildningar som omfattar tre års studier eller mer 91 procent av antalet avlagda examina.⁵ Högskolans utbildningar har således blivit längre.

Antalet studerande på kortare utbildningsprogram som leder till yrkesexamina har minskat med drygt 4 000 studenter mellan åren 1998 och 2003, vilket motsvarar 18 procent. Samtidigt har det totala antalet studerande på utbildningar som leder till yrkesexamina ökat med ca 20 procent.

Därtill har flera utbildningsprogram som tidigare omfattade två år förlängts till tre års studier. Exempel på detta är sjuksköterskeutbildning, receptarieexamen samt sjöingenjör- och maskinteknikerexamen. Nya examina har också tillkommit med en omfattning av sammanlagt 120 poäng, t.ex. audionom-, dietist- och tandteknikerexamen.

---

⁵ SCB (2004a)

Korta yrkeshögskoleprogram som leder till yrkesexamen, registrerade studenter ht 1998 och ht 2003

	Kvinnor	Män	Totalt
Höstterminen 1998	7 024	17 229	23 265
Höstterminen 2003	5 975	13 052	18 893
Minskning i procent (%)	15	24	18

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen, registrerade studenter ht 1998 och ht 2003, samtliga yrkesprogram

	Kvinnor	Män	Totalt
Höstterminen 1998	63 557	53 885	117 442
Höstterminen 2003	85 834	55 479	141 313
Ökning i procent (%)	35	3	20

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Minskningen gäller dels ingenjörutbildningarna som minskat från knappt 21 000 till drygt 15 000 registrerade studenter – en minskning som motsvarar nästan 30 procent. Störst är minskningen för yrkesteknisk högskoleexamen som minskat med nästan 60 procent från ca 620 till 260 registrerade studenter.

Samtidigt har andra utbildningar ökat sin utbildningskapacitet. Detta gäller bl.a. tandhygienist- och konstnärlig högskoleexamen i konst och design. Antalet studenter på utbildningar som leder till tandhygienist har ökat med ca 180 studenter vilket är en ökning på drygt 50 procent och för konstnärlig högskoleexamen motsvarar ökningen 340 studenter respektive 34 procent.

Förändringar i antalet studenter på korta yrkesexamensprogram finns i bilaga 2.

Utvecklingen av yrkeshögskoleexamen

För höstterminen 2004 ökade antalet till ca 800 heltidsstuderande. En del i ökningen består av s.k. konsekvensplatser som följer av att utbildningen omfattar två års heltidsstudier, men en del består också av nya utbildningsprogram. Antalet utbildningsanordnare är numera åtta. Flest utbildningsplatser finns på utbildningar vid Örebro universitet.⁶

Utbildningar finns inom bl.a. teknik, media, samhällsvetenskap, hälso- och sjukvård samt turism och service. En del av utbudet utgörs också av ledarskapsutbildningar. Störst är teknikområdet.⁷ För läsåret 2005/06 planeras ytterligare nya utbildningar, vilket kommer att innebära att antalet utbildningsanordnare kommer att uppgå till 17 stycken.

⁶ SCB (2005)

⁷ ibid.

Någon målsättning för hur många studenter som bör rymmas på utbildningar som leder till yrkeshögskoleexamen finns för närvarande inte. I samband med att förutsättningarna för yrkeshögskoleexamen utreddes lämnades förslag att antalet studerande på sikt borde uppgå till 20 000 heltidsstudenter per år.

Förändringar rörande kön och ålder

Andelen registrerade kvinnliga studerande har ökat inom högskolan. De senaste åren har andelen kvinnliga studenter uppgått till ca 60 procent. Sett till andelen examine-erade tar kvinnorna också ut examen i högre utsträckning än män. För läsåret 2002/03 stod kvinnorna för 63 procent av antalet avlagda examina och männen enbart för 37 procent. En förklaring till detta uppges vara att yrkesutbildningar som leder till yrken som traditionellt sett domineras av kvinnor i första hand finns inom högskolan. Utbudet av yrkesutbildningar som vänder sig till manligt dominerade yrken finns i större utsträckning utanför högskolan.⁸

Kortare yrkesprogram rymmer en större andel manliga studerande jämfört med kvinnliga studerande. 68 procent av dem som under hösten 2003 var registrerade på korta högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen var män. Motsvarande uppgift för samtliga registrerade på yrkesprogram var 39 procent. Sett till männen som helhet svarar också korta högskoleutbildningar som leder till yrkesexamina för 24 procent av det totala antalet män som läser på något av samtliga yrkesprogram. Motsvarande uppgift för kvinnorna är sju procent.

Andelen registrerade på kortare högskoleutbildningar som leder till yrkesexamina i förhållande till totala antalet registrerade på yrkesexamina, höstterminen 2003

	Kvinnor	Män	Totalt
Samtliga högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen (andel i %)	85 834 (61)	55 479 (39)	141 313
Kortare högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen (andel i %)	5 898 (32)	13 053 (68)	19 076
Andel (%) av samtliga högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen	7	24	13

Källa: Högskoleverkets NU-databas

⁸ SCB (2004a)

Ålder

Majoriteten av dem som studerar på kortare högskoleutbildningar som leder till yrkesexamen är yngre än 25 år. Knappt en tredjedel är mellan 25 och 34 år. I förhållande till övrig högskoleutbildning är denna andel högre. Tendensen är annars att genomsnittsåldern för högskolestuderande ökar. Andelen studenter över 25 år uppgår numera till 57 procent, vilket kan jämföras med 49 procent i mitten av 1990-talet.⁹

Åldersfördelning på kortare yrkeshögskoleexamina höstterminen 2003

Ålder	-24	25-34	35-	Totalt
Antal	11 047	6 183	1 797	19 027
Andel (%)	58	32	10	100

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Kvalificerad yrkesutbildning

Ökat antal studenter

Antalet studerande uppgick 2004 till knappt 21 000 vilket motsvarar knappt 14 000 årsstudieplatser. Detta motsvarar en ökning av drygt 6 000 studenter jämfört med 1998 då antalet studerande uppgick till drygt 9 000 studenter. Antalet utbildningar beräknas uppgå till ca 400 stycken och antalet utbildningsanordnare uppgår för 2004 till drygt 200 stycken. Antalet nybörjarplatser uppgick 2003 till ca 7 000.

I samband med att utbildningen blev en reguljär utbildningsform ökade anslagen till kvalificerad yrkesutbildning med motsvarande 500 årsstudieplatser. Någon ytterligare anslagsökning av antalet platser har därefter inte ägt rum. I samband med omvandlingen av vissa påbyggnadsutbildningar kommer dock sannolikt antalet utbildningsplatser och studerande att öka.

Några ytterligare ökning av anslagen till kvalificerad yrkesutbildning är för närvarande inte beslutade av riksdagen.

Utbildning inom flera områden

Kvalificerad yrkesutbildning bedrivs inom flera branschområden. Störst omfattning sett till antal studerande är för året 2003 utbildningar inom IT-området som svarar nästan för en tredjedel av utbudet, knappt 6 000 studerande. IT-området samlade också flest studerande 1999. Antalet studerande inom detta område har dock minskat mellan 2002 och 2003 med ca 1 000 individer.

⁹Högskoleverket (2004b)

Utbildningar inom ekonomiområdet utgör ett stort område med ca 16 procent av antalet studerande. Därefter kommer utbildningar inom tillverkning och produktionsutveckling som visar på en förhållandevis snabb ökning av antalet studerande sedan 1999. Vård tillhör numera de större branschområdena och är också det område som uppvisar den snabbaste ökningen av antalet studerande. Antalet studerande har ökat kraftigt från ca 400 till nästan 1 400 studerande. Ett annat område som ökat är utbildningar inom övriga branscher. Antalet studerande uppgår till drygt 1 200, vilket är en fördubbling av antalet studerande sedan 1999.

I bilaga två finns en tabell över antalet studerande fördelat på olika branschområden.

Utbildningsutbudets fördelning på olika branschområden framkommer också sett till antalet pågående utbildningar.

Antal pågående utbildningar fördelade på branscher (yrkesområden)

Bransch	Pågående	Andel/bransch
IT	81	21
Teknik	74	19
Ekonomi	54	14
Vård	52	13
Övriga	39	10
Turism	33	8
Transport	19	5
Bygg	19	5
Jord	9	2
Träindustri	7	2
Livsmedel	3	1
Miljö	2	1
Totalt	392	100

Källa: Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning

Kommuner störst utbildningsanordnare

Huvudmannaskapet för kvalificerad yrkesutbildning varierar. Anordnare kan i huvudsak delas i tre grupper, kommunala, privata och statliga. Kvalificerad yrkesutbildning som anordnas av kommuner har varit den största gruppen under försöksverksamheten och den tid som kvalificerad yrkesutbildning funnits som etablerad utbildningsform. Kommunerna stod 1998 för nära hälften av all kvalificerad yrkesutbildning sett

till antalet utbildningsanordnare. Antalet privata utbildningsanordnare uppgick till ca en tredjedel och statliga utbildningsanordnare (universitet och högskolor) stod för 14 procent av utbudet.¹⁰

Kommunerna utgör fortfarande den största gruppen utbildningsanordnare. Under 2004 svarade kommunerna för ca hälften av antalet utbildningar. Samtidigt har andelen privata anordnare ökat och utgör 35 procent av antalet anordnare. Andelen statliga anordnare i form av universitet och högskolor har minskat och står nu enbart för fyra procent av antalet utbildningar.

Fördelning av anordnare som har pågående kvalificerad yrkesutbildning september 2004

Kategori	Antal anordnare	Andel (%)
Högskola	8	4
Kommun	107	51
Företag	74	35
Övriga	22	10
Totalt	211	100

Källa: Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning

Not: KY-myndighetens definitioner av kategorierna: *högskola* – enl. Högskoleverkets förteckning över högskolor och universitet i Sverige, *kommun* – inkluderar primärkommuner, kommunalförbund samt landstingskommuner, *företag* – inkl AB, HB, KB, ekonomiska föreningar samt eget bolag, *övrigt* – inkl bl.a. stiftelser och ideella föreningar.

Kön

Könsfördelningen inom kvalificerad yrkesutbildning varierar mellan olika branschområden. I sin helhet är fördelningen mellan kön för år 2004 jämn. Andelen män har dock tidigare varit något överrepresenterade. Andelen män för 1997 uppgick till 56 procent och för år 2000 var andelen 54 procent. En förklaring till att andelen kvinnor totalt sett ökar är att utbildningar som domineras av kvinnor, framförallt inom vård, har ökat samtidigt som utbildningar som domineras av män, främst inom IT har minskat.

Andelen män dominerar inom bygg, IT, teknik och tillverkning. Enbart drygt två av tio studerande på utbildningar inom bygg är kvinnor. På utbildningar inom IT-området är knappt tre av tio studerande kvinnor.

Andelen kvinnor dominerar på utbildningar inom vård och turism. Ungefär åtta av tio studerande är kvinnor på dessa utbildningar. Även inom områdena jord, skog och trädgård samt ekonomi dominerar kvinnorna i antal.

I bilaga två finns statistik som visar könsfördelningen för olika branscher.

¹⁰ SOU 1999:122, s. 119

Ålder

Den genomsnittliga åldern hos studerande uppgick år 2004 till 28 år. Störst andel studerande finns mellan 20–24 år, men en förhållandevis stor andel studerande finns mellan 35 och 44 år.

Åldersspridning individer i KY utbildning 2004

Ålder	–19	20–24	25–29	30–34	35–44	45–54	55–	Totalt
Antal	1 679	7 473	4 417	2 732	3 598	896	68	20 863
Andel (%)	8	35,8	21,2	13,1	17,3	4,3	0,3	100

Källa: Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning

Kommunal påbyggnadsutbildning

Olika typer av påbyggnadsutbildning

Påbyggnadsutbildning kan delas in i tre typer:

1. Påbyggnadsutbildning som ordnas inom den kommunala vuxenutbildningen för egna kommuninvånare och för studerande från andra kommuner efter överenskommelse mellan kommunerna. Kurser utformas och fastställs lokalt i samråd med företrädare för arbetslivet.
2. Riksrekryterande påbyggnadsutbildning som innebär att hemkommunen är skyldig att betala för studerande som är antagen till utbildningsplats i annan kommun. De kurser som ingår i utbildningen formas och fastställs lokalt i samråd med företrädare för arbetslivet.¹¹
3. Påbyggnadsutbildningar med nationellt fastställda kursplaner inom ambulanssjukvård, elinstallation – allmän behörighet, persontransporter med buss, teknikerutbildning, trafikläroarbildning.

Påbyggnadsutbildning bedrivs inom olika områden. För gymnasieskolans program finns närliggande påbyggnadsutbildningar. För t.ex. Barn- och fritidsprogrammet finns för närvarande sammanlagt 12 påbyggnadsutbildningar (alpintränare, barn med särskilda behov, omvårdnad, psykiatri m.fl.) som anordnas och finansieras av kommunerna. För samhällsvetenskapliga programmet finns ca 60 utbildningar (administration, ekonomi, turism, marknadsföring m.fl.).

¹¹ Systemet med riksrekryterande utbildningar med interkommunal ersättning upphör för utbildningar som startar efter den första september 2004. Utbildningar med rätt till interkommunal ersättning som startat före detta datum får pågå längst till och med utgången av december 2005.

Någon uppföljning av antalet studerande med utgångspunkt i denna ordning har dock inte gjorts. Uppgifter finns om inom vilka ämnesområden som flest kurser ges samt fördelning på kön och utrikes födda. Vidare belyser befintlig statistik utvecklingen av det totala antalet studerande, oavsett kursinriktning.

En mindre del av vuxenutbildningen

Antalet studerande uppgick till 5 856 för läsåret 2003/04. Detta motsvarar knappt tre procent av det totala antalet studerande inom kommunal vuxenutbildning. I förhållande till antalet studerande läsåret 2001/02 har antalet minskat med drygt 21 procent. Minskningen sammanfaller med den minskade utbildningsvolymen för hela den kommunala vuxenutbildningen.

Utvecklingen av påbyggnadsutbildning

	2001/02	2002/03	2003/04
Antal studerande	7 448	6 735	5 856
Andel av kommunal vuxenutbildning (%)	2,6	2,8	2,6

Källa: Skolverket

Påbyggnadsutbildning äger rum inom flera områden

Flest kursdeltagare finns inom områdena företagsekonomi och datateknik samt datakunskap.¹² Sammanlagt svarar dessa för drygt 20 procent av det totala antalet kurser för läsåret 2002/03. Även kurser inom turism och fordonsteknik är förhållandevis stora.

I bilaga två återges en tabell med flest kursdeltagare 2003/2004.

Ojämn könsfördelning och lägre medelålder än övrig kommunal vuxenutbildning

Andelen män och kvinnor är totalt sett relativt lika. En viss övervikt av kvinnliga studerande finns dock totalt sett. Mellan olika kurser är dock skillnaderna större. I kurser inom turism, service och administration dominerar kvinnliga studerande, vilket också är fallet för kurser inom svenska och engelska. Även på kurser inom företagsekonomi är andelen kvinnliga studerande påtagligt större. Manliga studerande dominerar i kurser inom fordonsteknik, dator teknik och transportteknik.

Medelåldern för studerande på påbyggnadsutbildning var läsåret 2003/04 29 år. Högst andel studerande återfanns i spannet 20–24 år. I förhållanden till deltagarna i annan kommunal vuxenutbildning (medelålder 32 för gymnasial och 35 för grundläggande vuxenutbildning) är deltagare i påbyggnadsutbildning yngre. Andelen är också större i spannet 20–24 år (25 procent för gymnasial vuxenutbildning).

¹² En person räknas som flera kursdeltagare om han/hon deltar i mer än en kurs under ett läsår.

Ålder	-19	20-24	25-29	30-34	35-44	45-54	55-	Totalt
Antal	523	2 151	867	636	1 074	513	92	5 856
Andel (%)	8,9	36,7	14,8	10,9	18,3	8,8	1,6	100

Källa: Skolverket

Framtida förändringar i utbildningsutbudet

Med anledning av regeringens beslut om omläggning av finansieringen av påbyggnadsutbildning och borttagandet av rätten till interkommunal ersättning, kommer troligen utbildningsutbudet att förändras. Sannolikt kommer antalet studerande att minska samtidigt som antalet studerande på kvalificerad yrkesutbildning kommer att öka.

2.3 Utbildningsformer som får statligt stöd

Kompletterande utbildning

Stöds på olika sätt

En utbildning som anordnas av en enskild fysisk eller juridisk person kan enligt bestämmelserna i förordning (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildningar få statligt stöd genom att utbildningen: ställs under statlig tillsyn, förklaras berättiga eleverna till studiestöd enligt studiestödsförordningen (2000:655) om utbildningen är värdefull från nationell synpunkt, eller berättigar till statsbidrag om utbildningen är särskilt värdefull från nationell synpunkt.

En utbildning kan både ställas under statlig tillsyn, vilket innebär att utbildningen ges förutsättningar att bli befriad från mervärdesskatt, och ge rätt till studiestöd. En utbildning kan också ge rätt till såväl studiestöd som statsbidrag. En utbildning kan vidare ges statsbidrag utan att berättiga till studiestöd.¹³

¹³ Innan mervärdesskatt infördes på utbildningsområdet fick samtliga studerande på utbildningar som var ställda under statlig tillsyn rätt till studiestöd.

Utbildningskategorier

Uppgifter om kompletterande utbildning som beskriver antal utbildningar och antal studerande har sammanställts regelbundet av Skolverket sedan verket 2000 fick ansvar att besluta om stöd till kompletterande utbildning. Viss statistik togs fram i samband med översynen av kompletterande skolor.¹⁴ Redovisningen som Skolverket tar fram lämnas i första hand per delår, då vissa utbildningar omfattar en termins studier.¹⁵

Utbildningsutbudet redovisas per stödform och efter följande utbildningskategorier:

- Dans, teater, musik
- Design, mode
- Djurvård
- Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media
- Flyg
- Hantverk
- Hälsa, friskvård, hudvård, miljö
- Konst
- Teknik
- Övrigt

Antalet utbildningsanordnare konstant

Antalet utbildningsanordnare har i stort sett varit konstant sedan 1997. Hösten 1997 fanns sammanlagt 95 kompletterande utbildningsanordnare som omfattades av statligt stöd. Motsvarande för höstterminen 2003 var 98 utbildningsanordnare.¹⁶ Antalet anordnare har dock ökat sedan mitten av 1990-talet. I samband med en översyn som Skolverket genomförde under 1994 och 1995 uppgick antalet utbildningsanordnare till ca 50.¹⁷ En förklaring till det ökade antalet anordnare är införandet av mervärdesskatt på utbildningsområdet, vilket innebar att fler utbildningar ställdes under statlig tillsyn.¹⁸

---

¹⁴ SOU 1998:11. Skolverket har också vid ett par tidigare tillfällen genomfört översyner av stöd till kompletterande skolor/utbildning.

¹⁵ Den befintliga statistiken är som framgått tidigare inte uppdelad på utbildningar som bygger vidare på kunskaper som fått i gymnasieskolan. Därför återges kompletterande utbildning i sin helhet.

¹⁶ En viss skillnad finns mellan kompletterande skola som tidigare låg till grund för statens stöd och utbildningsanordnare. En utbildningsanordnare kan svara för flera olika utbildningar och har olika skolor som dessutom är lokaliserade på olika orter.

¹⁷ SOU 1998:11, Skolverket (2004a)

¹⁸ När mervärdesskatt infördes gjordes undantag för utbildningar som ingår i det offentliga utbildningsväsendet eller som är en av det allmänna erkänd utbildningsanordnare och för utbildningar som berättigar till studiestöd. I samband med detta ansökte utbildningsanordnare under läsåret 1996/97 som tidigare inte ställts under statlig tillsyn om rätt till statligt stöd.

Flest utbildningsanordnare fanns 1997 inom kategorin *konst*. En stor del fanns också inom dans, teater och musik. En växande, om än liten, grupp var 1997 hälso- och friskvård. En förklaring till framväxten av denna grupp uppgavs vara att frågor som rör människors hälsa bedömdes som värdefulla.¹⁹ Merparten av utbildningsanordnare inom denna kategori, sex av tio, kom dock att ställas under Högskoleverkets tillsyn, och omfattades således inte av den dåvarande förordningen om statligt stöd till kompletterande utbildning.²⁰ För närvarande är det bara två utbildningsanordnare som är ställda under Högskoleverkets tillsyn.

Uppgifter om det exakta antalet utbildningar och antal studerande för höstterminen 1997 finns inte att tillgå.

Antalet utbildningar ökar men antalet studerande minskar

Antalet utbildningar som faktiskt genomförts skiljer sig från antalet utbildningar som har haft rätt till statligt stöd. Höstterminen 2001 omfattades 332 utbildningar av förordningen för rätt till statligt stöd, men enbart 204 utbildningar genomfördes med statligt stöd. Enligt Skolverket var en förklaring till att utbildningar inte genomfördes att flera utbildningsanordnare förväntat sig att utbildningen också skulle ge rätt till studiestöd samt att huvudmännen inte alltid meddelat förändringar i utbildningsutbudet.²¹

Antalet faktiska utbildningar ökade något hösten 2002 till 229 och för hösten 2003 ökade antalet till 267. Detta motsvarar en ökning på 63 utbildningar sedan hösten 2001. Under samma tid har antalet studerande varierat från 6 590 helårselever för 2001 till 5 584 helårselever för 2003. Under 2002 uppgick dock antalet helårselever till 7 364. En viss minskning av antalet studerande har således ägt rum samtidigt som antalet utbildningar ökat.

Utvecklingen av antalet utbildningsanordnare

	2001	2002	2003
Antal utbildningar som genomförts (avser uppgifter för ht)	204	229	267
Antal helårselever	6 590	7 364	5 584

Källa: Skolverket

¹⁹ SOU 1998:11

²⁰ SOU 1998:11

²¹ Skolverket (2002)

Flest inom ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media

Flest studerande finns inom kategorin ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media. Samtidigt uppvisar denna grupp den största minskningen av antalet elever sedan 2001. Antalet elever har minskat med nästan 40 procent, vilket motsvarar knappt 1 000 helårselever.

Näst störst utbildningskategori är konst. Antalet studerande uppgår till knappt 1200 för läsåret 2003. Antalet studerande har varit relativt konstant sedan 2001. Detta gäller också utbildningskategorierna dans, teater, musik och hälsa, friskvård, hudvård och miljö som vardera rymmer drygt 850 helårselever.

Antal årselevplatser 2001–2003 totalt fördelat på utbildningskategori

Kompletterande utbildning	Kategori	Antal årselevplatser		
		2001	2002	2003
Totalt	Totalt	6 590	7 364	5 584
	Dans, teater, musik	919	998	889
	Design, mode	311	301	254
	Djurvård	43	30	24
	Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media	2 370	1 958	1 380
	Flyg	126	157	95
	Hantverk	666	680	622
	Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	792	740	842
	Konst	1 095	1 269	1 198
	Teknik	261	1 231	282
Övriga	7	0	0	

Källa: Skolverket

Sett till antalet utbildningar genomfördes flest utbildningar hösten 2003 inom konst, hantverk och dans, teater, musik.

Flest studerande på utbildningar under statlig tillsyn

Flest studerande finns i utbildningar som enbart är ställda under statlig tillsyn utan rätt till studiemedel eller statsbidrag. Det är denna grupp av utbildningar som minskat mest sedan 2001 med knappt 900 helårselever vilket motsvarar 28 procent. Störst var dock minskningen mellan 2002 och 2003 och uppgick till 1 665 helårselever, motsvarande ca 42 procent. Denna minskning skedde framförallt inom ekonomiområdet samt teknikområdet.

Färre på utbildningar med tillsyn och studiestöd

Antalet helårselever på utbildningar som, förutom att de är ställda under statlig tillsyn, också berättigar till studiemedel har minskat sedan 2001. Minskningen uppgår till ca 15 procent. Det är även i detta sammanhang inom ekonomiområdet som minskningen ägt rum. Inom andra utbildningskategorier har samtidigt antalet helårselever ökat, bl.a. dans. Två kategorier, hantverk och hälsa, friskvård, hudvård, miljö har tidigare inte funnits i denna grupp, och registrerar ett mindre antal studenter för 2003.

Fler helårselever med studiestöd och statsbidrag

Samtidigt som det totala antalet helårselever minskat med drygt 1 000 sedan 2001, vilket motsvarar en minskning på ca 15 procent, har antalet helårselever på utbildningar som berättigar till studiestöd och ger utbildningsanordnaren statsbidrag ökat något. Det är framförallt inom området dans, teater och musik samt i viss mån området konst som denna ökning är stor, medan antalet helårselever minskat inom andra områden som design, mode.

Skolverket utarbetar för närvarande en rapport om konstutbildningar inom kompletterande utbildning. Skolverket har besökt dels konstutbildningar inom kompletterande utbildning, dels högskolans konstutbildningar. En preliminär iakttagelse som Skolverket gör är att de kompletterande utbildningarna alltjämt utgör en form av förutbildning för den utbildning som sedan äger rum på högskolan.

I bilaga två återges antalet årselevplatser fördelat på stödform och utbildningskategori.

Flest studerande under 30 år

Genomsnittsåldern varierar på kompletterande utbildning. Medelålder för samtliga utbildningar var 2003 29 år. För utbildningar som berättigar till studiemedel var medelåldern 25 år och för utbildningar som enbart fick statsbidrag var medelåldern 42 år. Lägst medelålder, 22 år, finns på kompletterande utbildningar med rätt till statsbidrag och studiestöd inom dans, teater och musik. Högst medelålder, 50 år, finns på utbildningar med statsbidrag (och utan rätt till studiestöd) inom *hantverk*.²² Några större förändringar i medelåldern för kompletterande utbildningar har inte ägt rum sedan 2001.

Majoriteten av de studerande är under 30 år. Enligt Skolverkets uppföljning har denna andel överstigit knappt 60 procent sedan 2001. Högst andel studerande, 40 procent, finns i åldersgruppen 20–24 år.

---

²² Skolverket (2004b)

Könsfördelning och åldersfördelning på kompletterande utbildningar hösten 2003

Ålder	19	20–24	25–29	30–34	35–44	45–54	55–	Alla	Medelålder
Samtliga	313	2 306	1 090	668	754	310	245	5 686	29
Män	114	822	451	295	262	70	68	2 082	28
Kvinnor	199	1 484	639	373	492	240	177	3 604	29

Källa: Skolverket

Not: Uppgift saknas om ålder för 196 elever, 170 elever i utbildning med enbart tillsyn, 20 elever i utbildning med tillsyn och statsbidrag men inte studiestöd och 6 elever i utbildning med tillsyn och studiestöd.

Andelen kvinnor uppgick 2003 till 63 procent för samtliga utbildningar. Någon större förändring sedan 2001 har inte ägt rum. Högst andel kvinnor finns på utbildningar inom design, mode (94 procent) samt hälsa, friskvård, hudvård och miljö (86 procent). Högst andel män fanns på utbildningar inom flyg och teknik (94 respektive 89 procent). Inom ett område var könsfördelningen någorlunda jämn, nämligen ekonomiområdet (redovisning av könsfördelning för olika inriktningar finns i bilaga två). Inte heller i dessa avseenden har några större förändringar skett sedan 2001.

Åldersspridning hösten 2003

Ålder	–19	20–24	25–29	30–34	35–44	45–54	55–	Totalt
Antal	313	2 306	1 090	668	754	310	245	5 686
Andel (%)	6	41	19	12	13	5	4	100

Källa: Skolverket

Högst andel elever under 30 år fanns i utbildningar med studiestöd, 82 resp. 83 procent, medan endast 28 procent av eleverna var under 30 år i utbildningar med tillsyn plus statsbidrag. Andelen män under 30 år var något högre, 67 procent, än för kvinnor, 64 procent (se vidare bilaga två).

Folkhögskoleutbildningar

Olika typer av kurser

Folkhögskolans utbildningar bedrivs i flera olika former. Verksamheten kan översiktligt delas upp i långa allmänna kurser, långa särskilda kurser och korta kurser. Detta är i regel den verksamhet som ges statsbidrag enligt den allmänna förordningen (1991:977) om statens statsbidrag till folkbildning. Därtill kommer kurser som ges till följd av andra åtaganden med en annan finansiering. Hit hör den särskilda utbildnings-satsningen som ingår i satsningen på vuxnas lärande och hit hör olika former av uppdragsutbildning som t.ex. gymnasiala individuella program och utbildningar som finansieras av arbetsmarknadsmyndigheterna.

Räknat i deltagarveckor svarar allmänna och särskilda kurser tillsammans med den särskilda utbildnings-satsningen för närmare 80 procent av utbildnings-volymen. Räknat i antal kursdeltagare svarar de endast för ungefär 25 procent av utbildningsvolymen. Flest kursdeltagare finns på korta kurser som samlar ca 70 procent av det totala antalet kursdeltagare.²³

Allmänna kurser innehåller ett brett urval av allmänna ämnen som kan kombi-neras med en särskild profil som innebär att de studerande får välja inriktning, t.ex. färg och form, idrott musik, datakunskap m.m. Särskilda kurser innebär att en större del av studietiden ägnas åt ett valt ämnesområde.

Till eftergymnasial yrkesutbildning kan räknas de särskilda kurser som enligt Folkbildningsrådets klassificering befinner sig innehållsmässigt på eftergymnasial nivå. Enligt denna klassificering befinner sig merparten av kurserna, såväl särskilda som allmänna kurser, på gymnasial nivå. I denna kartläggning avses de kurser som ges på eftergymnasial nivå som nästan uteslutande består av särskilda kurser.

En mindre del av det totala utbudet

Omfattningen av yrkesinriktade utbildningar på eftergymnasial nivå utgör endast en mindre andel av det totala utbudet av kurser inom folkhögskolan. För höstterminen 2004 svarade dessa för knappt elva procent av det totala antalet deltagare i folkhögskolans reguljära verksamhet (allmänna kurser, särskilda kurser och särskild utbildningsinsats), vilket motsvarar ungefär 3 000 studerande. Sett till andelen långa kurser (allmänna, särskilda samt särskild utbildningsinsats) svarade dessa för drygt nio procent av det totala antalet kurser (se vidare bilaga två).

Denna andel har inte förändrats sedan 2001. Andelen studerande på kurser som är yrkesinriktade och som bedrivs på eftergymnasial nivå har motsvarat drygt elva procent av det totala antalet kurser inom folkhögskolans reguljära utbud. Enligt den senaste utvärderingen av folkbildningen finns en tendens sett över längre tid att fler och fler av de särskilda kurserna läggs på eftergymnasial nivå.²⁴

I stort sett samtliga särskilda kurser motsvarar utbildning som uppgår till 80 studieveckor. Det innebär att antalet nybörjarplatser per år uppgår till ca 1 500.

²³ SOU (2004b)

²⁴ SOU 2004:30

Utvecklingen av antalet studerande på eftergymnasial nivå

	2001	2002	2003	2004
Antal studerande på långa allmänna och särskilda kurser samt särskild utbildningsstatsning	28 262	26 572	26 928	27 465
varav särskilda kurser på eftergymnasial nivå (andel i %)	3 039 (11)	3 040 (11)	3 081 (11)	3 138 (11)

Källa: Folkbildningsrådet

Fritidsledarutbildning och information och media dominerar

Enligt Folkbildningsrådets statistik kan de särskilda kurserna delas upp i olika kursinriktningar. Sammanlagt finns drygt 20 olika inriktningar som ligger till grund för redovisningen av antal studerande och kurser. Kursinriktningarna fritidsledarutbildning och utbildningar inom informations- och mediaområdet samlar i särklass flest studerande. Tillsammans svarar de nästan för 50 procent av antalet studerande på särskilda kurser. Om kurser med inriktning mot ledarutbildningar samt inom friskvård och scenisk konst samt musik räknas med svarar dessa för drygt 70 procent av utbildningsutbudet.

Mellan åren 2001 och 2004 har antalet studerande varierat något. Detta gäller i första hand kursinriktningarna friskvård och annan ledarutbildning som hösten 2003 hade något fler studerande än övriga år.

Särskilda kurser på eftergymnasial med flest studerande och kurser ht 2004

Typ av utbildning	Antal studerande	Antal kurser
Fritidsledarutbildning	970	51
Informationsverksamhet och media	444	28
Scenisk konst (dans, film, teater)	196	10
Musik	192	22
Friskvård	159	10
Annan ledarutbildning inkl. organisation	143	12
Totalt	2 104	133
Andel av totalt antal kurser och studerande på särskilda kurser	67 %	63 %

Källa: Folkbildningsrådet

En redovisning av utvecklingen mellan 2001 och 2004 återges i bilaga två.

Sedan början av 1990-talet har nya särskilda kurser tillkommit, bl.a. skulptur, konsthantverk med inriktning på trä, metall och textil. Likaså har scenisk konst ökat vilket innebär att kurser ges i dans och teater. Nya kurser är film/TV/video-produktion samt design.²⁵ Uppgifter om kurser som försvunnit som yrkesinriktad utbildning saknas.

Fler kvinnor som studerar

Fler kvinnor än män studerar på särskilda kurser som ges på eftergymnasial nivå. Under höstterminen 2003 utgjorde kvinnorna 63 procent av de studerande, vilket också i stort sett gäller könsfördelningen för folkhögskolans samlade utbud i fråga om allmänna och särskilda kurser samt den särskilda utbildningsinsatsen.

Könsfördelningen skiljer sig dock mellan olika inriktningar. Flest kvinnor fanns höstterminen 2003 på kontakttolkutbildning (96 procent). Flest män fanns på kurser med inriktning mot matematik, naturvetenskap (31 procent) och företags-ekonomi (36 procent).

Könsfördelningen på kurser med flest studerande höstterminen 2004 har varit relativt stabil sedan 2001.

Andel kvinnor på största kursinriktningarna 2001–2004 (%)

Kursinriktning	2001	2002	2003	2004
Fritidsledarutbildning	54	52	54	50
Informationsverksamhet och mediautbildning	59	61	60	57
Annan ledarutbildning inkl. organisation	81	81	74	79
Friskvård	85	83	80	87
Scenisk konst (dans, film, teater)	62	63	70	65
Totalt andel kvinnor på allmänna och särskilda kurser på eftergymnasial nivå	63	62	63	64

Källa: Folkbildningsrådet

²⁵ SOU 2004:30

Ålder

De studerande på folkhögskolans kurser är i allmänhet unga. Merparten är yngre än 25 år. Detta gäller även de särskilda kurserna på eftergymnasial nivå. De studerande har blivit något yngre sedan hösten 2001 då nästan hälften, 48 procent, var yngre än 25 år.

Åldersspridning hösten 2003 på folkhögskolans längre särskilda kurser på eftergymnasial nivå

Ålder	-19	20-24	25-29	30-45	46-60	61-	Totalt
Antal	2	1 554	664	727	181	10	3 138
Andel (%)	0	50	21	23	6	0	100

Källa: Folkbildningsrådet

2.4 Arbetsmarknadspolitiska program

Arbetsmarknadsutbildning

Olika sätt att redovisa

All arbetsmarknadsutbildning är yrkesinriktad. Redovisningen av arbetsmarknadsutbildning görs efter yrkesinriktning som är någorlunda stabil över tid. Redovisning av antal deltagare görs både i form av nya deltagare som påbörjar arbetsmarknadsutbildning under ett år eller under en månad. Redovisning görs också av antal personer som genomgått arbetsmarknadsutbildning under ett år samt av antalet kvarstående personer i arbetsmarknadsutbildning per månad. Eftersom arbetsmarknadsutbildning sällan överstiger ett år ger detta sistnämnda mått en bättre bild av omfattningen av arbetsmarknadsutbildning.²⁶

Kraftig minskning

Antalet personer i arbetsmarknadsutbildning har minskat kraftigt sedan mitten av 1990-talet. Under 2004 fanns i genomsnitt ca 8 000 kvarstående deltagare i arbetsmarknadsutbildning. Motsvarande volym svarade arbetsmarknadsutbildningen för i början av 1960-talet. Under 1990-talet varierade volymen mellan 60 000 och drygt 20 000 kvarstående individer i genomsnitt.²⁷

²⁶ Den genomsnittliga utbildningstiden är drygt sex månader. En s.k. anvisning inom de arbetsmarknadspolitiska programmen gäller sex månader. Undantag kan göras för denna regel, om särskilda skäl finns. I praktiken görs detta i relativt stor utsträckning för arbetsmarknadsutbildning, vilket innebär att arbetsmarknadsutbildning i 10 procent av fallen pågår längre än sex månader.

²⁷ Ams (2004a), (2005)

Flera orsaker ligger bakom minskningen. Det förbättrade konjunkturläget har minskat behovet av arbetsmarknadsutbildning. Kraven har ökat på arbetsmarknadsutbildning bl.a. genom målet att minst 70 procent av dem som genomgått arbetsmarknadsutbildning ska ha fått arbete senast 90 dagar efter avslutad arbetsmarknadsutbildning. Även om volymen på förberedande utbildning har minskat under samma period har denna i förhållande till arbetsmarknadsutbildning ökat sin andel. 1999 fanns nästan 17 000 kvarstående individer i förberedande utbildning medan det för arbetsmarknadsutbildning fanns drygt 28 000 individer. För 2002 rådde omvända förhållanden. Då fanns över 15 000 kvarstående individer i förberedande utbildning medan motsvarande antal i arbetsmarknadsutbildning uppgick till drygt 12 000 individer. För 2003 svarade förberedande utbildning och arbetsmarknadsutbildning för ungefär lika stora delar. Under 2004 var antalet kvarstående individer i förberedande utbildning klart större än arbetsmarknadsutbildning.

Antal kvarstående individer arbetsmarknadsutbildning och förberedande utbildning i genomsnitt per månad 1999–2003

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Arbetsmarknadsutbildning	28 101	18 432	14 842	12 826	11 192	8 120
Förberedande utbildning	16 854	12 129	15 375	15 548	11 179	13 675

Källa: Ams

Förändringar av utbildningsutbudet

Utbildningsområden som rör traditionella yrken dominerar. Nästan 70 procent av dem som återfanns som kvarstående under 2004 deltog i en utbildning inom tillverkning, maskinoperatör, transport, bygg, vård eller omsorg. Arbetsmarknadsutbildning inom kultur och media, ekonomi/samhällsvetenskap samt pedagogik svarar tillsammans för en förhållandevis liten andel, mellan tio och 13 procent av utbildningsvolymen.

Vissa volymförändringar har skett sedan 1999 i takt med nya arbetsmarknadspolitiska prioriteringar. Utbildningsområden som rör traditionella yrken har genomgående varit dominerande, men vissa andra områden har tidigare rymt större andelar. Detta gäller i synnerhet datateknik som under 1999 i genomsnitt stod för 13 procent av de kvarstående individerna. Motsvarande andel för 2004 är försumbar och uppgår inte ens till en procent av volymen. Även kultur och media rymde 1999 en större andel, nästan fyra procent jämfört med 2003, då antalet är väldigt få.

Andel (%) kvarstående individer arbetsmarknadsutbildning fördelat på olika yrkesinriktningar i storleksordning. Genomsnitt per månad 1999–2004

Yrkesinriktning	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vård och omsorg	14	21	21	21	32	26
Hantverksarbete	11	13	15	16	14	16
Maskinoperatörsarbete	10	13	14	15	12	14
Bygg och anläggning	3	4	4	5	7	8
Transport	3	4	6	7	6	7
Restaurang och storhushåll	5	5	6	5	5	6
Pedagogik	3	4	3	4	6	5
Ekonomi och samhällsvetenskap	7	5	4	4	4	5
Kundservice	7	4	4	6	4	3
Övriga yrkesinriktningar	4	3	2	2	2	3
Kontor och lager	11	8	8	6	4	3
Teknik och naturvetenskap	4	3	2	2	2	2
Datateknik	13	9	8	5	2	1
Kultur och media	4	3	2	1	1	0

Källa: Ams

Antalet kvarstående individer under denna period återges i bilaga två.

Vilka utbildningar rymms i arbetsmarknadsutbildning?

De olika inriktningarna rymmer flera olika typer av utbildningar. Följande beskrivning är hämtad ur Ams årsrapport för arbetsmarknadspolitiska program 2003:

Datateknik (system och drift) innefattar framförallt utbildningar till yrken som programmerare, nätverkstekniker och PC-samordnare. Innehållet i utbildningar inom *teknik/naturvetenskap* berör ofta områden som kvalitetssystem, produktionsteknik, automatisering och CAD. Inom *kultur/media* hör informatör-, multimedia- och skulptörutbildningar till de vanligaste. *Ekonomi/samhällsvetenskap* innefattar främst utbildningar inom företagsförsäljning, marknadsföring, ekonomi och administration, men även utbildningar för språkvetare, översättare och tolkar. *Pedagogik* innefattar framförallt olika typer av kompletterande utbildningar för personer som saknar behörighet inom läraryrket. *Vård/omsorg* innefattar framförallt utbildningar till yrken som undersköterskor, sjukvårdsbiträden, vårdbiträden och personliga assistenter. *Kontor och lager* innefattar framförallt utbildningar till

yrken som dataregistrerare, bokförings- och redovisningsassistenter, övrig kontorspersonal samt lager- och transportassistenter. *Kundservice* innefattar utbildningar för försäljare inom fack- och dagligvaruhandel, resebyråtjänstemän, turistvärdar och receptionister. *Restaurang* innefattar framförallt utbildningar till yrken som kokkar, kokerskor, hovmästare, servitörer samt köks- och restaurangbiträden. *Bygg och anläggning* innefattar framförallt utbildningar till yrken som installationstekniker, vvs-montör och anläggningsarbetare. *Tillverkning/hantverk* innefattar framförallt utbildningar till yrken som svetsare, plåtslagare samt styr- och reglermekaniker. *Maskinoperatörsarbete* domineras av CNC-operatörsutbildningar och i viss mån processoperatörsutbildning. *Transport* innefattar utbildningar till yrken som fordonsförare och maskinförare. *Övriga utbildningar* innefattar bland annat, utbildningar inom lokalvård, jord- och skogsbruk, trädgårdsskötsel samt olika former av säkerhetsarbete.²⁸

Arbetsmarknadsutbildning för olika yrkesområden skiljer sig i vissa avseenden. En mindre del vänder sig till personer med tidigare högskoleutbildning eller goda förkunskaper. Detta gäller t.ex. kulturområdet och teknik och naturvetenskap. Även pedagogik är ett område som i hög grad vänder sig till personer med eftergymnasial utbildning, men som saknar formell behörighet eller tillräckliga ämneskunskaper. Merparten av arbetsmarknadsutbildning förutsätter dock inte tidigare eftergymnasiala studier men väl yrkeskunskaper inom området. Det gäller t.ex. vård och omsorg som i hög utsträckning vänder sig till vårdbiträden, som genom arbetsmarknadsutbildning kan få behörighet som undersköterska. Det gäller även bygg- och anläggningsarbete. Andra områden kräver dock inte tidigare yrkeskunskaper, vilket gäller t.ex. kundservice och tillverkningsområdet. Det sistnämnda området rekryterar i hög grad personer från gymnasieskolans samhällsvetenskapliga program, då utflödet av gymnasieelever från gymnasieskolans industriprogram är lågt.²⁹

Enligt Ams har arbetsmarknadsutbildning fått bära ett generellt ansvar för att korrigera en bristande överensstämmelse mellan gymnasieskolans utbildningar och arbetsmarknadens behov. Det har blivit vanligare att arbetskraften, inte minst ungdomar, får sin första yrkesutbildning i form av en arbetsmarknadsutbildning. Detta gäller i synnerhet inom yrkesinriktningar för vård och omsorg, industri, datateknik och kundservice.

Samtidigt som omfattningen av arbetsmarknadsutbildning minskat, kvarstår enligt Ams ett stort behov av utbildningar inom flera yrkesområden. Detta förutsätter dock enligt Ams att det reguljära utbildningssystemet förblir den huvudsakliga försörjaren av arbetskraft till dessa sektorer.

Ytterligare en omständighet som enligt Ams bör beaktas är det förhållande att arbetslösheten ökat bland högskoleutbildad arbetskraft. Under 2004 hade var fjärde arbetslös eftergymnasial utbildning bakgrund, vilket kan jämföras med var tionde person i början av 1990-talet.³⁰

---

²⁸ Ams (2004b), s.54

²⁹ Ams (2004a) (2005)

³⁰ Ams (2005)

Könsbundna utbildnings- och yrkesval

Män och kvinnor väljer yrkesområden som i hög grad traditionellt domineras av något av könen. Män är klart överrepresenterade inom teknik, bygg och anläggning, tillverkning och transport. Kvinnor dominerar inom yrkesområdena kundservice och vård och omsorg. Inom yrkesområdena pedagogik och kultur och media är könsfördelningen förhållandevis jämn. Sammantaget finns något fler män i arbetsmarknadsutbildning, men någon stor övervikt är det inte fråga om.

Antal kvarstående individer arbetsmarknadsutbildning fördelat på kön för vissa yrkesinriktningar i genomsnitt per månad 2003 (antal och andel)

	Kvinnor	Andel (%)	Män	Andel (%)
Teknik och naturvetenskap	61	27	163	73
Kultur och media	362	52	340	48
Pedagogik	278	56	220	44
Vård och omsorg	2 756	77	808	23
Kundservice	344	75	92	25
Bygg och anläggning	45	6	700	94
Tillverkning/hantverk	234	15	1 318	85
Transport	48	8	578	92
Antal kvinnor och män totalt	5 295	47	5 897	53

Källa: Ams

Några större förändringar sedan 1999 har inte ägt rum.

Ålder

Merparten av dem som återfinns i arbetsmarknadsutbildning är mellan 25 och 44 år. En förhållandevis stor andel, 17 procent, är 24 år eller yngre.

Åldersspridningen har inte förändrats nämnvärt sedan mitten av 1990-talet.

Åldersspridning bland individer i arbetsmarknadsutbildning under 2004

Ålder	-24	25-34	35-44	45-54	55-	Totalt
Antal	2 873	5 396	4 765	2 750	806	16 590
Andel (%)	17	33	29	16	5	100

Källa: Ams

3. Finansiering

3.1 Inledning

Av intresse är hur eftergymnasial yrkesutbildning finansieras och vilka ersättningsnivåer som ligger till grund för statens anslags- och bidragsgivning samt totala kostnader för olika typer av utbildningar.

Denna framställning redogör dock i första hand för principerna för anslags- och bidragsgivningen. Den anger även på ett övergripande plan vilka belopp som anslås utan att bryta ned på varje enskild utbildning.

3.2 Det offentliga utbildningsväsendet

Högskoleutbildning

Universitet och högskolor med statligt huvudmannaskap har statliga anslag för sin verksamhet. Detta gäller också sådana enskilda utbildningsanordnare som har fått regeringens tillstånd att utfärda högskoleexamina.

Universitet och högskolor tilldelas medel enligt vissa fastställda principer som utgår från nationella ersättningsnivåer som varierar mellan olika typer av utbildningar. Hur universitet och högskolor fördelar medlen mellan olika typer av utbildningar och hur mycket som avsätts för olika typer av kostnader, t.ex. lokaler, är dock en angelägenhet för varje enskilt lärosäte. Ersättningsnivåerna varierar mellan ca 34 000 till 470 000 kronor per helårsstudent beroende på utbildningsområde. Bidragsgivningen till enskilda utbildningsanordnare utgår i många fall från samma ersättningsnivåer som gäller för den högskoleutbildning som anordnaren getts rätt att bedriva enligt lagen om examensrätt (SFS 1993:792).

Kvalificerad yrkesutbildning

Statsbidrag till kvalificerad yrkesutbildning fördelas av en nationell förvaltningsmyndighet, Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning, till berörda utbildningsanordnare. Ersättningsnivåerna varierar något men är i princip lika för all kvalificerad yrkesutbildning. Ersättningsnivån ligger mellan 55 000 och 60 000 kronor per år och

helårsstuderande. Kvalificerad yrkesutbildning har ingen fast utbildningsorganisation, utan huvudmannaskapet varierar beroende på vilka behov som bedöms vara störst och beroende på vem som bedöms ha störst förutsättningar för att bedriva utbildningen. En viktig skillnad i förhållande till högskoleutbildning är att arbetslivet står för en betydande del av utbildningskostnaden i form av lärande i arbetslivet (LIA).

Kommunal påbyggnadsutbildning

Påbyggnadsutbildning ingår som del i den kommunala vuxenutbildningen och finansieringen av denna sker i första hand genom det kommunala inkomst- och skatteutjämningsystemet. En del av vuxenutbildningen finansieras dock fortfarande genom ett särskilt statligt bidrag som fr.o.m. 2006 planeras att ingå i det generella statsbidraget till kommunerna. En direkt statlig finansiering kommer dock även fortsättningsvis att ske för viss påbyggnadsutbildning som bedömts som särskilt angelägen. I dessa fall har Statens skolverk fått i uppdrag att fastställa ersättningsnivåer, utbildningsvolym och lokaliseringsort med utgångspunkt i de resursramar och övriga bestämmelser som regeringen anger. Kostnaderna för att bedriva påbyggnadsutbildning har hittills uppgått till nästan 100 000 kronor per helårsstuderande och läsår i genomsnitt. Variationen har dock varit stor, från ca 25 000 till över 300 000 kronor per år och studerande.

3.3 Utbildningar som får statligt stöd

Kompletterande utbildningar

Kompletterande utbildning har enskild huvudman och kan i vissa fall få statsbidrag. Utbildningsanordnare vars utbildningar erkänns som kompletterande utbildning delas i sammanlagt fyra grupper:

1. Utbildningar ställda under statlig tillsyn.
2. Utbildningar ställda under statlig tillsyn som också är studiestödsberättigade
3. Utbildningar ställda under statlig tillsyn som är både studiestödsberättigade och får statsbidrag,
4. Utbildningar ställda under statlig tillsyn som får statsbidrag men som inte är studiestödsberättigade.

I samtliga fall gör Skolverket en bedömning och beslutar om vilken grupp en utbildning är kvalificerad att tillhöra. Till grund för Skolverkets bedömning och beslut ligger regeringens förordning (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildning.

I de fall kompletterande utbildning beviljas statsbidrag tillämpas enhetliga bidragsnivåer som kombineras med ett tilläggsbidrag som varierar beroende på utbildningsanordnarens kostnader. Det generella bidraget uppgick 2003/04 till 52 000 kr per år och studerande. Tilläggsbidraget varierade mellan 4 000–60 000 kronor per år och helårsstuderande. Skolverket fastställer bidragsnivåerna från år till år. Avräkning görs mot antalet faktiska studerande. Beslut om statligt stöd är alltid tidsbegränsat och varar högst fyra år.

Studieavgifter förekommer inom kompletterande utbildning. Avgifterna varierar mellan ett par tusen till i ett fall flera hundra tusen kronor per år (flygutbildningar). Vanligast är dock avgifter som uppgår till ca 30 000 kronor för utbildningar som inte är berättigade till statsbidrag. Studieavgifter förekommer även för utbildningar som har statsbidrag och utbildningar som är enbart studiestödsberättigade. Dessa förutsätts dock enligt gällande regelverk vara skäligen i förhållande till utbildningens karaktär.

Folkbildning

Bidragsgivningen till folkbildning fördelas av en ideell förening, Folkbildningsrådet, som består av företrädare för studieförbund och folkhögskolor. Det årliga statsbidraget består av ca 2,1 miljarder kronor. Därtill kommer statsbidraget för den särskilda utbildningssatsningen som uppgår till ca 0,5 miljarder kronor per år. Detta bidrag kommer att fr.o.m. budgetåret 2006 att ingå i det årliga statsbidraget.

Till grund för statens bidragsgivning och Folkbildningsrådets fördelning finns förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildning. Folkbildningsrådet tillämpar en fördelningsmodell som innebär att varje studievecka på folkhögskolans längre kurser ger ca 1 200 kr per vecka och deltagare, vilket motsvarar ca 40 000 kronor för ett års heltidsstudier per studerande. Därtill finansierar i regel landsting och kommuner folkhögskolans kurser med i genomsnitt 300 kronor per vecka och deltagare. En mindre del av folkhögskolans anslag, för närvarande 10 procent, fördelas som förstärkningsbidrag för att täcka merkostnader för funktionshindrade.

3.4 Arbetsmarknadspolitiska program

Arbetsmarknadsutbildning

För arbetsmarknadsutbildning finns ett generellt anslag som också rymmer andra arbetsmarknadsinsatser. Ams fördelar anslaget till länsarbetsnämnderna som har att prioritera mellan olika typer av insatser. I takt med att omfattningen av arbetsmarknadsutbildning har minskat, har också den totala kostnaden för arbetsmarknadsutbildning minskat.

Några schabloner för finansiering av utbildning inom de olika utbildningsområdena tillämpas inte. Hur mycket resurser som avdelas till en utbildning avgörs i samband med att olika anbudsförslag prövas. Ytterst styrs omfattningen av arbetsmarknadsutbildning av anslaget storlek. För att bestämma vem som ska genomföra en viss arbetsmarknadsutbildning tillämpas en bedömningsmanual som viktat olika värden. Priset vägs samman med innehållet i utbildningen som erbjuds i anbudet och tiden som föreslås för genomförande av arbetsmarknadsutbildningen.

Ungefär 90 procent av arbetsmarknadsutbildningen genomförs efter upphandling. Resterande sker genom att den enskilde läser på reguljär utbildning med aktivitetsstöd. I detta fall rör det sig om individer med särskilda skäl. Det innebär att i det förstnämnda fallet står arbetsmarknadsmyndigheterna för hela utbildningskostnaden, kostnader för att anordna utbildningen och för de deltagandes studiefinansiering. I det andra fallet står reguljära utbildningsanordnare som t.ex. universitet och högskolor för kostnader förenade med utbildningens genomförande.

4. Kvalitetssäkring

4.1 Inledning

Kvalitetssäkring av eftergymnasial yrkesutbildning sker på flera sätt. Dels regleras ett ansvar för utbildningsordnaren att säkerställa vissa förutsättningar som ska leda till effektivitet och kvalitet. För vissa utbildningsformer är detta ett explicit krav för att få statliga anslag eller statsbidrag. Dels används tillsyn, uppföljning och utvärdering för att i efterhand kontrollera verksamheten. Hur denna efterhandskontroll är utformad skiljer sig beroende på utbildningsformens förutsättningar.

I detta kapitel lämnas en översiktlig beskrivning av kvalitetssäkring av eftergymnasial yrkesutbildning.

4.2 Det offentliga utbildningsväsendet

Högskoleutbildning

Universitet och högskolor har ett grundläggande ansvar för att säkerställa kvaliteten i sin verksamhet. Enligt högskolelagen (1992:1434) ska all högskoleutbildning vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet. Högskolelagen slår fast att resurserna ska utnyttjas effektivt för att hålla hög kvalitet i verksamheten. Kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för personal och studenter. Högskolelagen stadgar tillsammans med högskoleförordningen vissa formella krav som rör organisation och ledning, bl.a. att vetenskapligt kompetenta lärare ska utgöra majoritet i beslutande organ som rör grundutbildning och att företrädare för lärare i beslutande organ och utseende av ansvariga för verksamheten ska ske kollegialt. Högskolelagen föreskriver också att ett nära samband ska finnas mellan forskning och utbildning.

Universitet och högskolor har för en del av utbildningsverksamheten generell rätt att utfärda examina. För yrkesexamensprogram och för magisterexamensrättigheter i olika ämnen krävs dock tillstånd av Högskoleverket. För enskilda utbildningsanordnare krävs alltid beslut av regeringen. Denna prövning fungerar som en utvärdering av förutsättningarna att uppfylla de krav som ställs på högskoleutbildning i det enskilda fallet.³¹

---

³¹ Liknande prövning och utvärdering görs av rätten att bedriva forskarutbildning och forskning inom s.k. vetenskapsområden samt rätten att benämnas universitet.

En kontinuerlig omprövning sker av dessa examensrätter i samband med Högskoleverkets utvärderingsverksamhet. För närvarande utvärderas samtliga ämnen och utbildningsprogram inom högskolans grundutbildning. Högskoleverkets utvärdering omfattar även forskarutbildning. Om Högskoleverket finner anledning att ifrågasätta en examensrätt, har utbildningsanordnaren först möjlighet att förbättra verksamheten. Om detta vid en förnyad granskning bedöms som otillräckligt, återkallar Högskoleverket (eller regeringen i de fall granskningen rör enskilda utbildningsanordnare) examensrätten i det aktuella ämnet/utbildningen. All utvärderingsverksamhet genomförs i praktiken av externa bedömningsgrupper.

Kvalificerad yrkesutbildning

Anordnare av kvalificerad yrkesutbildning har i likhet med universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare inom högre utbildning grundläggande ansvar för utbildningens kvalitet. Lagen (2001:23) och förordningen (2001:1131) för kvalificerad yrkesutbildning anger krav som rör både utbildningens innehåll och former. Utbildningen ska enligt lagen om kvalificerad yrkesutbildning ha sin grund dels i kunskap som genererats i produktionen av varor och tjänster, dels i vetenskap samt utformas så att en hög kvalitet och yrkesrelevans nås. Statsbidrag ska lämnas till utbildning som utformats i samverkan med arbetslivet och som bedöms ha goda förutsättningar att bli genomförd med hög kvalitet. Krav ställs också på att utbildningsanordnaren ska ha en utbildningsplan som bl.a. anger hur utbildningen ska kvalitetssäkras.

Ett centralt inslag i kvalitetssäkringen av kvalificerad yrkesutbildning är den prövning som görs av samtliga utbildningsanordnare som ansöker om rätt och anslag för att bedriva utbildningen. Denna prövning görs av Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning. Med tanke på att kvalificerad yrkesutbildning ska utgå från ett specifikt och aktuellt behov i arbetslivet, fästs stor vikt vid en bedömning av denna förmåga. En förutsättning för att en utbildningsanordnare ska beviljas medel och tillstånd att starta en utbildning är att arbetslivets engagemang kan dokumenteras och att företrädare för branschen sitter med i ledningsgruppen för kvalificerad yrkesutbildning. Vidare ska företrädare för de studerande ha rätt att vara representerade i ledningsgruppen.

Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning ansvarar också för att utöva tillsyn och svara för uppföljning och utvärdering av kvalificerad yrkesutbildning. På grundval av dessa uppgifter ska myndigheten bl.a. tillse att utbildningen lever upp till de kvalitetskrav som ställs på kvalificerad yrkesutbildning. I likhet med högskoleutbildning kan rätten att bedriva utbildning fråntas utbildningsanordnaren om kvaliteten inte upprätthålls. Myndighetens strategi utgår från att stödja utbildningsanordnarnas kvalitetsarbete genom rådgivning och tillsyn. Myndigheten tar också del av anordnarnas självvärdering. Som måttstock för att bedöma utbildningens kvalitet ligger utbildningens utbildningsplan samt lag och förordning.

Myndighetens tillsyns- och uppföljningsarbete ligger också till grund för den kontinuerliga omprövningen av beslut om statsbidrag. En utbildningsanordnare ges i regel enbart tillstånd och medel för sammanlagt en utbildningsomgång åt gången. Myndigheten har vidare nyligen utarbetat en strategi för kvalificerad yrkesutbildning som anger vilka kriterier som tillämpas i myndighetens kvalitetsarbete. Någon motsvarande utvärderingsinsats som Högskoleverkets pågående granskning av högskoleutbildning görs inte. I stället ligger tonvikten på myndighetens granskning av ansökningar samt på det ständigt pågående tillsynsarbetet.

Kommunal påbyggnadsutbildning

I den kommunala vuxenutbildningen ligger ansvaret för kvalitetssäkring på den kommunala huvudmannen. Innehåll och former för utbildningen regleras i skollagen. Nationell tillsyn, uppföljning och utvärdering av påbyggnadsutbildning fullgörs av Skolverket. Granskning av påbyggnadsutbildning ingår som en del av Skolverkets generella ansvar att utöva tillsyn, genomföra uppföljningar och utvärderingar. Kommunernas vuxenutbildning omfattas av Skolverkets pågående utbildningsinspektion.

4.3 Utbildningsformer som får statligt stöd

Kompletterande utbildning

För att Skolverket ska bevilja statligt stöd krävs att utbildningen vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund eller på beprövad erfarenhet. Det ska finnas en plan för hur utbildningen ska bedrivas och hur målen för utbildningen ska uppnås. Inträdesvillkor och urvalsgrunder ska vara utformade i enlighet med utbildningens nivå och inriktning. Vidare föreskriver regeringen att lärarna ska vara kompetenta och att de studerande får intyg eller betyg som beskriver utbildningens innehåll och uppnådda resultat.

För utbildningar som berättigar till studiestöd och statsbidrag krävs att en styrelse eller ledningsgrupp finns. En plan för kompetensutveckling av personal och plan för uppföljning och utvärdering av verksamheten ska också finnas.

Ansvaret för att säkerställa kvalitet i utbildningen är således en angelägenhet för berörda utbildningsanordnare. Skolverket utövar tillsyn över utbildningarna, vilket sker dels på förekommen anledning, dels i form av kontinuerlig tillsyn av utbildningsanordnare, särskilt i samband med prövningar av ansökningar till statligt stöd.

Folkhögskoleutbildning

Ansvaret för kvalitetssäkring inom folkbildningen är uteslutande ett ansvar för folkbildningens egna aktörer. Utgångspunkten är folkbildningens särställning som fri och frivillig utbildningsform. Folkbildningens självständiga roll blev tydligare när ansvaret för att fördela statsbidraget fördes över från dåvarande Skolöverstyrelsen (SÖ) till Folkbildningsrådet. Tanken med denna förändring var att frånvaro av statens direkta styrning skulle uppvägas av en utvecklad målstyrning inom folkbildningen.

Verksamheten är i hög grad styrd nerifrån. Det formella ansvaret för att säkerställa att statsbidraget används enligt statens riktlinjer och förordningen som ligger till grund för bidragsgivningen ligger på Folkbildningsrådet som också fördelar statsbidraget. Ett krav som ställs på mottagarna är att måldokument upprättas och att en plan för utvärdering har tagits fram. Rådet ställer också krav på årlig verksamhetsberättelse. På grundval av detta underlag genomför rådet uppföljningar och initierar utvärderingar av folkbildningen. Folkbildningsrådet antar också regelbundet en utvärderingsplan som för 2005–2007 innehåller planerade utvärderingar som ska belysa hur syftet med statsbidragen uppnåts.

Regeringen har ett ansvar för att kontrollera att statsbidraget används enligt statens intentioner. Därför genomförs med jämna mellanrum en utvärdering av folkbildningen som syftar till att klargöra i vilken utsträckning statens intentioner infriats. Hittills har två statliga utvärderingar genomförts.

4.4 Arbetsmarknadspolitiska program

Arbetsmarknadsutbildning

Kvalitetssäkring sker när arbetsmarknadsmyndigheterna identifierar angelägna utbildningsbehov. Det sker genom prognoser som rör behov på arbetsmarknaden.

Den viktigaste formen av kvalitetssäkring sker i samband med upphandlingen av arbetsmarknadsutbildning. Arbetsmarknadsmyndigheter ställer upp krav på innehåll och på form och prövar med utgångspunkt i en manual med viktade värden de anbud som lämnas.

I framtagandet av arbetsmarknadsutbildning sker i vissa fall en omfattande samverkan med företrädare för arbetsmarknadens parter. Denna form av kvalitetssäkring sker i första hand på regional nivå men även på nationell nivå. Detta gäller dock inte för all arbetsmarknadsutbildning.

Arbetsmarknadsutbildning följs upp i hög utsträckning. Detta görs både av arbetsmarknadsmyndigheterna och av andra myndigheter som på eget initiativ eller på regeringens uppdrag genomför uppföljningar och utvärderingar.

5. Studiefinansiering

5.1 Ett generellt system

Rättighetsbaserat system

För studier inom det offentliga utbildningsväsendet finns ett generellt studiestöds-system och rättighetsbaserat studiemedelssystem. För studier på högskolenivå eller motsvarande nivå kan studiemedel lämnas i högst i 240 veckor.

Studiemedel består dels av en bidragsdel, dels en lånedel. Beloppen beräknas per vecka. För bidragsdelen finns två bidragsnivåer. Rätt till den högre bidragsnivån har en studerande som fyllt 25 år och som studerar på grundskole- eller gymnasie-nivå. Förutsättningen är att den studerande saknar fullständiga slutbetyg från grundskolan eller gymnasieskolan. För viss utbildning på högskolenivå kan även den högre bidragsnivån tillämpas:

- Utbildning om högst 60 poäng på utbildningsprogram som leder till yrkes-teknisk examen (YTH) under förutsättning att utbildningen anordnades före 1995.
- Utbildning som leder till specialpedagogexamen eller motsvarande.

Eftergymnasial nivå

Med eftergymnasial nivå avses de utbildningar som finns upptagna i studiestödsför-ordningen. Dessa delas upp i två kategorier. Den första kategorin (B2) består av utbildningar som ges högskolenivå och den andra kategorin (B1) av övriga efter-gymnasiala utbildningar som inte bedrivs som högskoleutbildning. Hit räknas bl.a. kvalificerad yrkesutbildning, kompletterande utbildning som enligt förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildning förklarats berättiga till studiestöd på eftergymnasial nivå, vissa folkhögskoleutbildningar (fritidsledarut-bildning samt yrkesutbildning om högst 80 studieveckor som utgör påbyggnad till gymnasieskolan och som kräver fullgjorda kursfordringar eller motsvarande från gymnasieskolans program).

Påbyggnadsutbildning räknas inte som eftergymnasial utbildning i studiestöds-hänseende. Denna räknas som gymnasial utbildning. Detta gäller även kompletterande utbildning som enligt förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildning förklarats berättiga till studiestöd på gymnasial nivå.

Gällande åldersgränser

Rätten till studiemedel trappas av fr.o.m. 41 års ålder då antalet veckor med rätt till lån och bidrag uppgår till 220 veckor. Vid 50 års ålder uppgår antalet veckor en studerande har rätt till studiemedel till 40 veckor. Därefter upphör rätten till studiemedel.

För utbildningar som syftar till att kvalificera för vissa bristyrken kan dock studiebidrag för högst 120 studieveckor utgå från 51 års ålder till 55 års ålder. Följande utbildningsområden ger rätt till studiemedel i form av studiebidrag efter 50 års ålder.

- Olika inriktningar inom bygg och anläggningsområdet
- Vårdinriktning inom hälso, sjukvård och det sociala området.
- Omsorgsinriktning inom hälso, sjukvård och det sociala området.
- Inriktning svetsning, styr- och reglerteknik och VVS-teknik inom tillverknings- och underhållsområdet.
- Inriktning logistik och fordonsförare inom transportområdet
- Inriktning lärarbete, alla inriktningar.

Utbildningarna kan ges vid högskola eller inom kvalificerad yrkesutbildning eller som gymnasial och påbyggnadsutbildning inom kommunal eller statlig vuxenutbildning samt vid folkhögskola.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2005 (regeringens prop. 2004/05:1) aviserat förändringar i studiemedelssystemet i syfte att underlätta möjligheterna för äldre att finansiera sina studier med studiemedel. Regeringens har nyligen lämnat förslag rörande bl.a. åldersnivåer för rätt till studiestöd (prop.2004/05:111).

Vem beslutar

Regeringen eller den myndighet regeringen utser beslutar om vilka utbildningar som ger rätt till studiemedel. I fråga om högskoleutbildning beslutar regeringen om vilka utbildningar som ska berättiga till studiemedel. Regeringen beslutar också om vilka bristyrkesutbildningar som ska berättiga till studiebidrag för längre tid för individer som är äldre än 50 år.

Rätt till studiemedel för kvalificerad yrkesutbildning följer med att Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning beslutar om vilka utbildningar som ges rätt anordnas som kvalificerad yrkesutbildning enligt lagen (2001:239) om kvalificerad yrkesutbildning.

All påbyggnadsutbildning inom kommunal och statlig vuxenutbildning ger rätt till studiemedel.

Skolverket beslutar om vilka kompletterande utbildningar som ska ge rätt till studiemedel. Skolverket har rätt att besluta om sammanlagt 4 000 årsstudieplatser på kompletterande utbildning. Merparten av dessa är i studiestöds-hänseende gymnasiala.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) beslutar efter samråd med Folkbildningsrådet om vilka utbildningar på folkhögskola som ska ge rätt till studiemedel på gymnasial eller eftergymnasial nivå.

5.2 Aktivitetsstöd för arbetsmarknadsutbildning

Deltagare i arbetsmarknadsutbildning har rätt till aktivitetsstöd enligt förordningen (2000:634) om arbetsmarknadspolitiska program. Aktivitetsstödet storlek varierar beroende på om den arbetssökande är berättigad till arbetslöshetsersättning. Aktivitetsstöd utgår så länge som utbildningen pågår.

Aktivitetsstöd kan utgå till för studier på eftergymnasial nivå för högst 40 studieveckor om utbildningen inte är en del i en längre eftergymnasial utbildning.

6. Validering

6.1 Fortfarande i ett utvecklingskede

Validering i flera sammanhang

Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens oavsett hur dessa förvärvats.

Validering förekommer i flera sammanhang. Validering kan äga rum som del i pågående utbildning i syfte att klargöra kunskapsnivå och anpassa utbildningens innehåll i förhållande till de faktiska kunskaper som den enskilde har. Därmed kan studietiden förkortas. Validering kan också ske i anslutning till vägledning för att definiera på vilken nivå en studerande befinner sig samt som ett sätt att dokumentera reella kunskaper och färdigheter inför ansökan om anställning eller i samband med personalutveckling på arbetsplatsen.

Pågående utvecklingsarbete

För att främja och samordna det pågående utvecklingsarbetet har regeringen inrättat en tidsbegränsad delegation, Valideringsdelegationen, som ska verka under perioden 2004–2007.

Valideringsdelegationens övergripande mål är att organisera och genomföra utvecklingsarbete i syfte att höja kvaliteten, stärka legitimiteten och öka likvärdigheten vid validering av vuxnas kompetens och kunskaper.

Valideringsdelegationen ska stödja utvecklingen av nya metoder och verksamhetsformer för validering samt främja ett regionalt samarbete. Delegationen ska också lämna förslag om vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att säkerställa en fortsatt verksamhet med validering.

Utgångspunkten för valideringsarbetet är en väl fungerande regional samverkan mellan olika huvudmän för utbildning, branscher och arbetsmarknadens parter.

Högskoleverket svarar för validering av utländska examina inom högskoleutbildning. Universitet och högskolor har fått ökade möjligheter att pröva av reell kompetens hos en sökande. Regeringen har dessutom avsatt vissa utvecklingsmedel till lärosätenas utvecklingsarbete.

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL) har till uppgift att främja livslångt lärande genom att stärka och stimulera utvecklingen av flexibelt lärande inom vuxenutbildning, folkbildning och arbetsliv. Ett arbetsområde för CFL är validering. Regeringen har vidare gett Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att bedriva en utökad försöksverksamhet med validering av vuxnas reella kompetens i syfte att vinna ytterligare erfarenheter.

7. Avslutande diskussion

7.1 Nuläge

Olika roller

Sett till huvudmannaskap och ansvar för de olika utbildningsformerna finns tydliga skiljelinjer. För högskoleutbildning, viss kommunal påbyggnadsutbildning samt arbetsmarknadsutbildning har staten ett tydligt ansvar för såväl styrning som finansiering. Kompletterande utbildning och folkbildning är däremot en angelägenhet för respektive huvudman och styrs inte av staten. Däremot stöder staten dessa utbildningar ekonomiskt genom statsbidrag.

Rätten att bedriva utbildning som kan godkännas som kompletterande utbildning är en del i den allmänna näringsfriheten. Något uttalat behov från statens sida behöver inte ligga till grund för att en utbildning ska godkännas som kompletterande utbildning. Däremot ska utbildningen bedömas vara värdefull ur ett nationellt perspektiv. Om utbildningen bedöms vara särskilt värdefull kan den förklaras vara studiestödsberättigande och i vissa fall tilldelas statsbidrag. Enligt de kriterier som ställts upp ska utbildningen i fråga på ett eller annat sätt kunna visa på en tydlig och nyttig anknytning till ett yrke eller att utbildningen förbereder för andra studier eller bidrar till att bevara det svenska kulturarvet.

Folkhögskolorna har en klart markerad självständig roll i förhållande till staten. Syftet med statsbidraget är att folkbildning ska bidra till att stärka och utveckla demokratin och öka intresset för kultur. Folkbildningen ska vara fri och frivillig och själv formulera sina mål och bestämma innehåll i utbildningarna. Detta tar sig bl.a. i uttryck att staten har överlåtit ansvaret att fördela statsbidrag till studieförbund och folkhögskolor till en ideell förening som består av företrädare för folkbildningen. I detta ansvar ingår också att följa upp och kontrollera att statsbidraget används i enlighet med statens intentioner.

Olika former för finansiering

Skillnaderna mellan det offentliga utbildningssystemet och utbildningar med statlig stöd syns tydligt i formerna för finansiering. För utbildningar inom det offentliga systemet avser statens anslag full finansiering av utbildningarna. Högskoleutbildning

bedrivs inom en fast organisation som får anslag direkt av riksdagen. För kvalificerad yrkesutbildning utgår statsbidrag till kommuner, statliga myndigheter eller enskilda fysiska eller juridiska personer som vid en viss tidpunkt kvalificerar sig som utbildningsanordnare. De enskilda utbildningsanordnarna bidrar också till finansiering av utbildningarna. Påbyggnadsutbildning är en kommunal angelägenhet som finansieras inom ramen för det generella statsbidrags- och utjämningsystemet, men en mindre del finansieras av statsbidrag som fördelas av Skolverket.

För kvalificerad yrkesutbildning och utbildningar med statligt stöd utgör statens finansiering en av flera intäktskällor. Kompletterande utbildning finansieras också genom studieavgifter som förutsätts vara skäliga. För folkhögskolorna svarar statsbidraget för ungefär hälften av intäkterna. Några studieavgifter förekommer dock inte i folkhögskolans verksamhet.

Olika system för kvalitetssäkring

Olika system för kvalitetssäkring har utvecklats. Inom högskolan används externa bedömningsgrupper som dels utgår från fastställda kriterier för vad som påverkar kvaliteten, dels underlag och en bedömning från lärosätena om kvaliteten. Inom kvalificerad yrkesutbildning görs en bedömning från myndighetens sida av ansökningar från utbildningsanordnare. Även i detta fall tillämpas fastställda kriterier för att avgöra om en ansökan uppfyller kraven på kvalificerad yrkesutbildning. Ett liknande förfaringsätt används inom kompletterande utbildning och arbetsmarknadsutbildning.

I samtliga fall läggs ett tydligt ansvar för kvalitetssäkring på utbildningsanordnaren. Detta är för högskoleutbildning och påbyggnadsutbildning reglerat i lag och förordning. För kvalificerad yrkesutbildning och kompletterande utbildning ställs vissa krav i förordningstext och för folkbildningen finns – mot bakgrund av folkbildningens självständiga ställning – ingen reglering rörande ansvaret för kvalitetssäkring.

7.2 Fortsatt omvandlingstryck

Medveten politik för att möta utvecklingen

Vi kan med största sannolikhet förvänta oss fortsatta strukturella förändringar av samhällsekonomin. Internationaliseringen och den europeiska integrationen innebär att industriproduktion även i fortsättningen kan komma att flyttas utomlands samtidigt som konkurrensen ställer krav på effektivare produktion samt bättre och nya produkter. Sammantaget ökar kraven på kunskap och kompetens samt förmåga att skapa sysselsättning inom nya områden.

För att möta denna utveckling har den svenska utbildningspolitiken varit inriktad på att stärka yrkesanknytning i det offentliga utbildningssystemet samtidigt som behovet av generella kunskaper värnats. Det övergripande syftet har varit att stärka ekonomisk tillväxt för att ge fler möjligheter till sysselsättning samt främja personlig utveckling. En följd av denna utveckling är en nivåhöjning av utbildningsformerna på eftergymnasial nivå. Högskolans utbildningar i allmänhet har blivit längre samtidigt som andelen kortare yrkesexamensprogram har minskat. Parallellt har påbyggnadsutbildning, kompletterande utbildning och även folkhögskoleutbildning, samt i viss mån, arbetsmarknadsutbildning fått en tydligare eftergymnasial prägel.

Ökad efterfrågan väcker frågor om avvägningar

Efterfrågan på utbildning är fortsatt hög trots en kraftig utbyggnad av högre utbildning och inrättandet av kvalificerad yrkesutbildning. Detta är ett uttryck för att någon form av eftergymnasial utbildning uppfattas som en förutsättning för varaktig sysselsättning inom många områden. Ett långsiktigt mål för regeringens insatser har varit att minst 50 procent av en årskull ska ha påbörjat högskoleutbildning före 25 års ålder. Efterfrågan kommer sannolikt också att öka i takt med större årskullar. Antalet 20-åringar i befolkningen kommer att öka från nuvarande 1 000 000 till 1 300 000 individer 2010. Fler ungdomar kan då komma att efterfråga någon form av eftergymnasial utbildning samtidigt som behoven av kompetensutveckling för redan yrkesverksamma behöver ges utrymme. Tillsammans med förändringarna av gymnasieskolans yrkesförberedande program kan därför behovet av eftergymnasial yrkesutbildning komma att öka ytterligare.

Dessa förhållanden ger upphov till frågor om gränser mellan det offentliga utbildningsväsendet och enskilda utbildningsanordnare, mellan högskoleutbildning och annan eftergymnasial yrkesutbildning samt mellan utbildningspolitik och arbetsmarknadspolitik. Därtill väcks frågor om arbetslivets ansvar för utbildning och kompetensutveckling.

I detta sammanhang är det intressant att studera antalet nybörjarplatser per år samt i vilken utsträckning olika utbildningsformer sammanfaller.

7.3 Förhållanden att uppmärksamma

Begränsat antal nybörjarplatser

Varje tillhandahålls färre än 100 000 nybörjarplatser inom eftergymnasial utbildning. Merparten återfinns inom högskolan och en mindre del utgörs av kortare eftergymnasial yrkesutbildning (dvs. utbildningar som motsvarar två års heltidsstudier eller mindre). Uppskattningsvis uppgår antalet till färre än 16 000 per år. Till detta kommer arbetsmarknadsutbildning som dock inte ingår i det offentliga utbildningssystemet. Antalet nybörjarplatser inom högskolan har de senaste åren uppgått till ca 80 000.

Antal nya platser i eftergymnasial yrkesutbildning inom det offentliga utbildningssystemet 2003

Typ av studiedeltagande	Antal nybörjare
<i>Det offentliga utbildningsväsendet</i> Kortare yrkesexamensprogram inom högskolan	1 000
Kvalificerad yrkesutbildning	7 000
Kommunal påbyggnadsutbildning	4 000
<i>Utbildningsformer som får statligt stöd</i> Kompletterande utbildningar	2 500
Folkhögskolans långa särskilda kurser på eftergymnasial nivå	1 500
Summa	16 000

Not 1: Egna uppskattade uppgifter. Observera att det rör sig om antalet nya platser som får plats varje år på respektive utbildningsform. För en del utbildningsformer finns säkra uppgifter att tillgå, för andra saknas tillräckligt underlag för att säkerhet fastställa antalet nya platser. Detta gäller påbyggnadsutbildning och kompletterande utbildning. I dessa fall har en uppskattning gjorts utifrån genomsnittlig längd för utbildningen.

Not 2: Beträffande högskola har enbart examina som reellt sett omfattar två års heltidsstudier, Ingenjörsexamina och merparten av konstnärliga examina samt utbildning som leder till högskoleexamen beaktas således inte i detta sammanhang.

Not 3: All kompletterande utbildning bedrivs dock inte på eftergymnasial nivå. För närvarande finns ingen redovisad statistik av vilka förkunskapskrav som ställs.

Merparten av antalet nybörjarplatser inom kortare eftergymnasial yrkesutbildning bedrivs inom ramen för kvalificerad yrkesutbildning. Med hänsyn tagen till att merparten av högskolans korta yrkeshögskoleutbildningar i praktiken är längre än två år, svarar högskoleutbildning enbart för drygt sex procent av antalet av nybörjare på kortare eftergymnasial yrkesutbildning.³²

Kartläggningen visar tydligt att antalet studerande på kortare eftergymnasial yrkesutbildning under senare år förändrats i olika riktning. Inom kvalificerad yrkesutbildning har antalet studerande ökat. Inom högskoleutbildning och kompletterande utbildning har antalet studerande minskat. Även omfattningen av påbyggnadsutbildningarna har minskat. Överföringen av vissa påbyggnadsutbildningar till bl.a. kvalificerad yrkesutbildning förstärker denna utveckling. Antalet studerande vid folkhögskolans längre kurser har varit förhållandevis konstant. Arbetsmarknadsutbildning, som inte ingår i det offentliga utbildningssystemet, har minskat påtagligt i omfattning.

I vilken utsträckning dessa förändringar på längre sikt kommer att leda till fler eller färre studerande inom eftergymnasial yrkesutbildning, avgörs i hög grad av utvecklingen av kortare yrkeshögskoleutbildningar och kommunala påbyggnadsutbildningar. Givet nuvarande beslut om dimensionering kan det inte utslutas att antalet nybörjare kommer att minska ytterligare inom kortare eftergymnasial yrkesutbildning. Om detta är ett problem återstår att besvara, beroende på vilken bedömning som görs av behovet av kortare eftergymnasial yrkesutbildning.

Svårt att överblicka olika utbildningsalternativ

Samtidigt som de skilda förutsättningar inom eftergymnasial yrkesutbildning är formellt sett tydliga och möjliga att hålla isär kan det för den enskilde, som bl.a. måste ta hänsyn till möjligheterna att få studiestöd, vara svårt att bedöma vad som är vad och vilket värde utbildningen har i förhållande till andra utbildningar och till arbetslivets behov.³³ I formell mening tar inte staten ansvar för utbildningar som bedrivs utanför det offentliga utbildningsväsendet. För den enskilde kan dock det faktum att en utbildning står under statlig tillsyn eller ger rätt till studiestöd och stöds ekonomiskt av staten, ge intryck av att staten också tar ansvar för utbildningens innehåll och kvalitet.

En översikt av vilka utbildningsområden som förekommer inom olika utbildningsformer ger vid handen att viss överlappning inte kan utslutas, vilket skulle kunna betyda att det kan vara svårt att överblicka olika utbildningsalternativ.

---

³² Det bör dock påpekas i sammanhanget att utbildningar som leder till högskoleexamen inte finns med i denna sammanställning.

³³ All yrkesutbildning som i olika utsträckning bedrivs på eftergymnasial nivå ingår dessutom inte i denna kartläggning. Hit hör olika befattningsutbildningar som staten anordnar och det privata utbildningsutbud som helt står utanför det offentliga utbildningssystemet.

Återkommande större utbildningsområden inom eftergymnasial yrkesutbildning inom det offentliga utbildningssystemet samt inom arbetsmarknadsutbildning

Område	Högskola	KY	PU	Kompletterande utbildning	Folkhögskola	Arbetsmarknadsutbildning
IT, media, multimedia, m.m.	x	X	x	x	X	x
Ekonomi m.m.	x	x	X	X		x
Turism, service	x	x	X			x
Vård/hälsa	X	x		x	x	X
Estetisk utbildning	x			x	X	x

Not 1: Med x avses att utbildning sker inom utbildningsformen. Med **X** avses utbildningsområde som rymmer flest studerande inom respektive utbildningsform. För folkhögskola har dock fritidsledarutbildningarna flest studerande. Detta område finns inte med i tabellen.

Not 2: Beträffande högskoleutbildning har enbart examina som reellt sett omfattar två års heltidsstudier, Ingenjörsexamina och merparten av konstnärliga examina samt utbildning som leder till högskoleexamen beaktas således inte i detta sammanhang.

I sammanhanget är det också intressant att notera att för samtliga utbildningsformer är flest studerande under 25 år. Högskoleutbildning har högst andel ungdomar under 25 år, men en trend under senare år är att genomsnittsåldern har ökat bland högskolestuderande.

Jämförelse åldersspridning eftergymnasial yrkesutbildning inom det offentliga utbildningssystemet samt inom arbetsmarknadsutbildning

Utbildningsform – andel av antal studerande	–24 år	25–34 år	35 år–
Högskoleutbildning	58 %	32 %	10 %
Kvalificerad yrkesutbildning	44 %	34 %	22 %
Påbyggnadsutbildning	46 %	26 %	28 %
Kompletterande utbildning	47 %	31 %	22 %
Folkhögskolans längre särskilda kurser*	50 %	i.u	i.u
Arbetsmarknadsutbildning	17 %	33 %	50 %

* Uppgifter om åldersspridning är fördelat på andra intervall. 21 procent av de studerande är mellan 25 och 29 år. 23 procent är mellan 30 och 45 år.

Översikter av detta slag blir förenklande. Det är möjligt att utbildningsområden som förekommer inom flera utbildningsformer, bl.a. ekonomi och IT, fyller olika funktioner genom att vända sig till olika studerandegrupper och genom att utbildningarna leder till olika yrken. För att klargöra om så är fallet, krävs ytterligare analyser av utbildningsbakgrund hos de sökande och uppföljning av sysselsättning för dem som genomgått eftergymnasial yrkesutbildning.

Dessutom har de olika utbildningsformerna ofta tydliga profiler i förhållande till varandra. Kvalificerad yrkesutbildning vänder sig till näringslivet med en stor del utbildningar inom tillverkning, grafisk industri och transport. Kompletterande utbildning utmärks i förhållande till övriga utbildningsformer främst genom omfattningen av konstnärliga utbildningar (som står för närmare 30 procent av utbildningsutbudet inom kompletterande utbildning) och i viss utsträckning utbildningar inom områdena hälsa/friskvård. Folkhögskolans kanske mest kända utbildning är fritidsledarutbildningarna som står för nästan en tredjedel av utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning inom folkhögskolan. Folkhögskolorna skiljer sig också genom att utbildningsområdet ekonomi inte tillhör de större utbildningsområdena. Arbetsmarknadsutbildning uppvisar förhållandevis små utbildningsvolymerna inom flera utbildningsområden med undantag av vård och omsorg. Utmärkande för arbetsmarknadsutbildning är tonvikten på tekniska och manuella yrken.

Planering av utbildning försvåras

Ett diversifierat utbildningssystem kan dock försvåra möjligheterna att överblicka resurser som avsätts för eftergymnasial yrkesutbildning. Hit hör arbetsmarknadens parter, kommuner, region- och kommunalförbund samt statliga aktörer på regional nivå. För att ta till vara de samlade resurserna och anpassa utbildningsutbudet efter regionala behov, krävs i hög grad samverkan mellan utbildningsanordnare och berörda lokala och regionala aktörer.

En möjlig följd av ett diversifierat utbildningssystem är att konkurrens uppstår om studerande, lokaler, lärare och andra medel som krävs för utbildningens genomförande. Detta förhållande accentueras när olika utbildningsformer ger yrkesutbildning som är inriktad mot samma sektorer på arbetsmarknaden. En utbildningsstruktur som är svåröverskådlig – och i vissa avseenden överlappande – kan försvåra möjligheterna för väl avvägda beslut om framtida inriktning och dimensionering av eftergymnasial yrkesutbildning. Det kan också leda till längre utbildningstider för den enskilde än avsett.

En viktig lärdom av utbildningsplanering är att intresset för olika utbildningar inte kan styras. Ofta stämmer inte ungdomars intressen och utbildningsval överens med de faktiska behoven i samhället. Samtidigt är det svårt att förutse behov på arbetsmarknaden. Likväl krävs ökad kunskap om effekter och resultat rörande eftergymnasial yrkesutbildning.

Uppföljning och utvärdering blir viktigare

Att med jämna mellanrum göra en samlad uppföljning av eftergymnasial yrkesutbildning kan bidra till ökad kunskap om vilket utbildningsutbud som finns och hur det utnyttjas. En sådan uppföljning bör också ha till uppgift att göra en samlad bedömning av arbetsmarknadens behov och peka på angelägna områden som kräver fler yrkesutbildade på eftergymnasial nivå. Bedömningen bör utgå från bl. a. den information som finns om vilka som studerar på eftergymnasial yrkesutbildning och de demografiska förändringar som påverkar efterfrågan på utbildning. Skillnader bör analyseras som följer av könsbundna utbildnings- och yrkesval samt etnisk och kulturell bakgrund. En viktig utgångspunkt är de förändringar som sker i gymnasieskolan. Det är i detta sammanhang av stort intresse att också kunna jämföra olika utbildningsformer inom de utbildningsområden som sammanfaller.

I princip är det endast inom högskoleutbildning som en systematisk och heläckande extern utvärdering genomförs. En förklaring är givetvis att vetenskaps-samhällets tradition av egenkontroll och självansering. En motsvarande kollegial granskning skulle kunna utvecklas också inom folkbildningen, som äger en självständighet och frihet som påminner om forskningens.

En annan förklaring är också att för högskoleutbildning finns en fast organisation i form av universitet och högskolor som har väl etablerade rutiner för kvalitetssäkring. Som grund för verksamheten finns klara ämnesbegrepp och kriterier för högskolemässighet. Mot denna bakgrund är det möjligt att organisera ett förhållandevis strikt och systematiskt utvärderingssystem av verksamhet som genomförs. Något motsvarande för kvalificerad yrkesutbildning torde vara svårt att för närvarande pröva. Denna utbildningsform ska tillgodose angelägna utbildningsbehov i arbetslivet genom att erbjuda ett innehåll som är specifikt för en bransch vid ett specifikt tillfälle. Mot denna bakgrund kunde det vara relevant att utnyttja fristående företrädare för branschen för kvalitetsgranskning.

Uppföljning och utvärdering kan ge information som både regering och riksdag behöver. Även avnämare inom utbildning och arbetsmarknad kan behöva ökad information för att kunna möjliggöra en stärkt regional samverkan i utbildningsfrågor. Det är också viktig information för den enskilde att kunna överblicka olika utbildningsalternativ och värdera dessa i förhållande till de krav som ställs på arbetsmarknaden.

Det är viktigt att komma ihåg att staten inte står för all yrkesutbildning på eftergymnasial nivå. Kraven på ökad kompetens kan ofta bättre tillgodoses direkt i arbetslivet. I dag tar både den enskilde och arbetslivet ansvar för att tillgodose olika kompetensbehov, vilket talar för att arbetslivet bör ta ett ännu större ansvar för utbildning och kompetensutveckling.

Möjligheterna att samla yrkesutbildning på eftergymnasial nivå inom en och samma organisation parallellt med högskoleutbildning har prövats vid flera tillfällen. Senast skedde detta i samband med riksdagens beslut att inrätta kvalificerad yrkesutbildning som en egen utbildningsform. Vid dessa tillfällen har dock slutsatserna blivit att de olika utbildningsformerna bedrivs på olika villkor och att ett ökat samspel mellan dem måste få växa fram på egen hand. Vad denna kartläggning bl.a. pekar på är behovet av en mer sammanhållen och effektiv organisation för uppföljning av eftergymnasial yrkesutbildning samt att frågor som rör utvärdering av enskilda utbildningsformer är viktiga att uppmärksamma.

Referenser

Propositioner, betänkanden m.m.

- Prop. 1975:9, *Om reformering av högskoleutbildningen m.m.*
Prop. 1976/77:59, *Om utbildning och forskning inom högskolan m.m.*
Prop. 1990/91:82, *Om folkbildning*
Prop. 1990/91:85, *Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen*
Prop. 1992/93:100, *Budgetproposition för 1994/95, bil.9*
Prop. 1992/93:230, *Valfrihet i skolan*
Prop. 1995/96:145, *Kvalificerad yrkesutbildning m.m.*
Prop. 1996/97:110, *Vissa skolfrågor m.m.*
Prop. 1997/98:115, *Folkbildning*
Prop. 1998/99:110, *Vissa skolfrågor m.m.*
Prop. 1999/2000:98, *Förnyad arbetsmarknadspolitik för delaktighet och tillväxt*
Prop. 2000/01:63, *Kvalificerad yrkesutbildning*
Prop. 2001/02:1, *Budgetproposition för 2002, Utgiftsområde 16*
Prop. 2001/02:4, *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*
Prop. 2001/02:15, *Den öppna högskolan*
Prop. 2002/03:44, *En förstärkt arbetsmarknadspolitik*
Bet. 1996/97:SkU:6
Bet. 1996/97:UbU4y
Bet. 1999/2000:UbU5
Bet. 2000/01:UbU14
SOU 1990:65, *Folkhögskolan i ett framtidsperspektiv*
SOU 1995:38, *Yrkeshögskolan – kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning*
SOU 1996:159, *Folkbildningen – en utvärdering*
SOU 1998:11, *Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden*
SOU 1999:122, *Kvalificerad yrkesutbildning, Slutbetänkande från kommittén för kvalificerad yrkesutbildning*
SOU 2001:107, *Yrkeshögskoleutbildning, inriktning, utformning och kvalitetskriterier*
SOU 2004:30, *Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor*
SOU 2004:51, *Vem får vara med?*
Ds 2000:33, *En ny eftergymnasial yrkesutbildning*
Ds 2000:38, *En effektivare arbetsmarknadsutbildning*

Ds 2003:23, *Validering – fortsatt utveckling av vuxnas lärande*
Ds 2004:2, *Högre utbildning i utveckling. Bolognaprocessen i svensk belysning*
Skr 1998/99:121, *Samverkan, ansvar och utveckling. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning*
Skr. 2001/02:188, *Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbetet i förskola, skola och vuxenutbildning*
Dir. 1994:36
Dir 1996:26
Dir.1996:41
Dir 1997:42
Dir 2001:9
Regeringsbeslut angående påbyggnadsutbildning (U2004/5173/DK)

Myndigheter m.m.

Arbetsmarknadsstyrelsen (2004a) *Var finns jobben år 2004?* Ura 2004:1
Arbetsmarknadsstyrelsen (2004b) *Ams årsrapport för arbetsmarknadspolitiska program 2003*, URE 2003:1
Arbetsmarknadsstyrelsen (2005) *Var finns jobben år 2005?* Ura 2005:1
Högskoleverket (2004a) *Universitet och högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2004*
Högskoleverket (2004b) *PM Färre nya studerande får plats i högre utbildning*
SCB (2004a) *Universitet och högskolor, studenter och examina i grundutbildningen 2002/03 (UF22SM0401)*
SCB (2004b) *Folkhögskolan vår och höstterminen 2003 (UF20SM0401)*
SCB (2005) *Preliminär statistik för yrkeshögskoleexamen höstterminen 2004 (opublicerad)*
Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning (2004), *Årsredovisning för år 2003*
Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning (2005), *Årsredovisning för år 2004*
Skolverket (2002), *PM Statligt stöd till kompletterande utbildningar år 2001*
Skolverket (2004a), *Utbildningsstatistik rörande de kompletterande utbildningarna under 2003*
Skolverket (2004b), *Beskrivande data 2004*
Skolverket (2005), *Rapport 257*
Wallin, Kerstin E. (2000), *Folkbildning på export? Sammanhang, förutsättningar, möjligheter*, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet

Elektroniska källor

Högskoleverkets databas för nationell uppföljning

Bilagor

Bilaga 1. Riktlinjer för arbetsgrupp med uppgift att analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning

Utbildningsdepartementet

Riktlinjer för arbetsgrupp med uppgift att analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning

---

Bakgrund

I departementsskrivelsen Validering m.m. (Ds 2003:23) lämnas förslag om förnyelse av systemen för vissa eftergymnasiala yrkesutbildningar. I budgetpropositionen för 2004 (prop. 2003/04:1) liksom i propositionen (prop. 2003/04:140) Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan -- gör regeringen bedömningen att en allmän översyn av området är önskvärd och behovet av eftergymnasiala yrkesutbildningar av olika längd och specialiseringsgrad bör följas upp som en följd av den snabba utvecklingen inom arbetslivet. Riksdagen har med anledning av Utbildningsutskottets betänkande 2003/04:UbU8 givit till känna att en översyn och en analys av den eftergymnasiala yrkesutbildningen är nödvändig.

Uppdraget

En arbetsgrupp bör tillsättas med uppgift att analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning, hur olika utbildningar värderas vid vidare studier, hur de finansieras och hur de kvalitetssäkras.

Vidare bör arbetsgruppen kartlägga i vilka utbildningsformer eftergymnasial yrkesutbildning erbjuds och göra en probleminventering. Arbetet i denna del bör vara avslutat senast den 31 december 2004.

Arbetsgruppen bör skriftligen redovisa sitt arbete till regeringen senast den 28 februari 2005.

Bilaga 2. Viss kompletterande statistik

Högskoleutbildning

Kortare yrkesexamensprogram inom Utbildnings- och kulturdepartementets ansvarsområde

- Flyglärarexamen (minst 40 p)
- Högskoleingenjörsexamen (minst 80 p)
- Konstnärlig högskoleexamen i dans (minst 80 p)
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design (minst 80 p)
- Konstnärlig högskoleexamen i musik (minst 80 p)
- Konstnärlig högskoleexamen i scen och medier (minst 80 p)
- Tandhygienistexamen (80 p)
- Yrkesteknisk examen, YTH (minst 60 p)
- Yrkehögskoleexamina (80 p)

Kortare yrkesexamensprogram inom Jordbruksdepartementets ansvarsområde

- Djursjukvårdarexamen (80 p)
- Lantmästarexamen (80 p)
- Hippologexamen (80 p)
- Ingenjörsexamen (minst 80 p)
- Skogsteknikerexamen (80 p)
- Trädgårdssingenjörsexamen (80 p)

Kortare utbildningar som leder till yrkesexamen, jämförelse mellan 1998 och 2003

Utbildning	1998	2003	Förändring i procent
Djursjukvårdarexamen		49	
Hippologexamen		88	
Högskoleingenjörsexamen	20 935	15 271	- 27
Konstnärlig högskoleexamen i konst och design	988	1 328	+ 34
Konstnärlig högskoleexamen i scen och medier	291	324	+ 11
Konstnärlig högskoleexamen i dans	68	77	+ 13
Konstnärlig högskoleexamen i musik	617	744	+ 21
Lantmästarexamen	196	156	- 20
Tandhygienistexamen	349	526	+ 50
Trädgårdsingenjörsexamen	58	69	+ 19
Yrkesteknisk högskoleexamen	623	261	- 58
Summa	23 265	18 893	- 18

Källa: Högskoleverkets NU-databas

Not: Utbildningar som leder till hippolog- och djursjukvårdarexamen infördes höstterminen 2000

Åldersfördelning på kortare yrkeshögskoleexamina höstterminen 2003 - per examen

	-24	25-34	35-	Totalt
Djursjukvårdarexamen	21	24	4	49
Folkhögskollärarexamen	1	27	106	134
Hippologexamen	72	16		88
Högskoleingenjörsexamen	9 644	4 316	1 311	15 271
Konstnärlig högskoleexamen i konst och design	406	862	60	1 328
Konstnärlig högskoleexamen i scen och medier	84	230	10	324
Konstnärlig högskoleexamen i dans	53	22	2	77
Konstnärlig högskoleexamen i musik	439	279	26	744
Lantmästarexamen	80	68	8	156
Tandhygienistexamen	203	181	142	526
Trädgårdsingenjörsexamen	30	26	13	69
Yrkesteknisk högskoleexamen	14	132	115	261
Yrkeshögskoleexamen	102	61	43	206
Antal totalt	11 149	6 244	1 840	19 223
Andel (%)	58	32	10	100

Källa Högskoleverkets NU-databas

Kvalificerad yrkesutbildning

Antal studerande för kvalificerad yrkesutbildning fördelat på branschområden 2003

Branschområde	2003	Andel (%)
IT inkl. multimedia, grafisk industri	5 844	33
Ekonomi inkl. försäkring, handel, ledning	2 765	16
Teknik och tillverkning	2 588	15
Turism inkl. restaurang	1 431	8
Vård	1 379	8
Övriga branscher t.ex. radio, TV, hantverk	1 177	7
Transport inkl. sjöfart	851	5
Bygg	807	5
Miljö	290	2
Jord, skog, trädgård	267	2
Träindustri	142	1
Livsmedel	94	1
Totalt antal studerande	17 635	100

Källa: Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning

Andel kvinnliga studerande i olika branscher 2004

Bransch	Andel kvinnor (%)
Bygg	22
Ekonomi inkl försäkring, handel, ledning	65
IT inkl. multimedia, grafisk industri	29
Jord, skog, trädgård	70
Livsmedel	46
Miljö	67
Teknik och tillverkning	26
Transport inkl. sjöfart	46
Träindustri	48
Turism inkl. restaurang	77
Vård	86
Övriga branscher t.ex. radio, TV, handel	56
Totalt	50

Källa: Årsredovisning för Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning för år 2004

Kommunal påbyggnadsutbildning

Kurser med flest deltagare läsåret 2003/2004

	Totalt antal	Andel (%)	Kvinnor antal	Andel (%)
Antal kursdeltagare i påbyggnadsutbildning, <i>därav</i>	48 374	100,0	26 084	53,9
Företagsekonomi	4 444	9,2	2 864	64,4
Datorteknik	2 923	6	679	23,2
Transportteknik	2 070	4,3	270	13
Datakunskap	1 814	3,7	979	54
Svenska	1 609	3,3	1 130	72
Turism och reseservice	1 484	3,1	1 216	81,9
Administration	1 282	2,7	1 094	85,3
Fordonsyrkesteknik	1 326	2,7	425	32,1
Engelska	1 256	2,6	834	66,4
Datoranvändning	1 213	2,5	501	41,3
Övr. kurser påbyggnadsutb	28 953	59,9	16 092	55,6

Källa: Skolverket

Kompletterande utbildning

Antal årselevplatser 2001, 2002 och 2003 fördelat på stödform och utbildningskategori

Kompletterande utbildning	Kategori	Antal årselevplatser		
		2003	2002	2001
Totalt varav med Tillsyn	Totalt	5 584	7 364	6 590
	Totalt	2 263	3 901	3 146
	Dans, teater, musik	100	113	117
	Design, mode	59	73	60
	Djurvård	24	30	43
	Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media	1 020	1 509	1 821
	Flyg	5	53	28
	Hantverk	77	132	129
	Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	822	729	767
	Konst	107	184	53
	Teknik	50	1 078	128
Tillsyn + studiestöd	Totalt	1 334	1 489	1 570
	Dans, teater, musik	344	476	471
	Design, mode	140	90	101
	Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media	232	283	429
	Flyg	90	94	98
	Hantverk	35		
	Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	10		
	Konst	410	419	442
	Teknik	76	127	29

Tabellen fortsätter på nästa sida

Antal årselevplatser 2001, 2002 och 2003 fördelat på stödform och utbildningskategori (fortsättning från föregående sida)

Kompletterande utbildning	Kategori	Antal årselevplatser		
		2003	2002	2001
Tillsyn + Studiestöd + Statsbidrag	Totalt	1 813	1 944	1 777
	Dans, teater, musik	443	409	331
	Design, mode	55	137	150
	Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media	129	166	120
	Hantverk	475	548	538
	Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	10	11	25
	Konst	669	652	585
	Teknik	33	21	21
	Övrigt			7
	Tillsyn + Statsbidrag	Totalt	176	20
Dans, teater, musik		3		
Hantverk		36		
Konst		13	14	15
Teknik		124	6	83

Källa: Skolverket

Fullföljt antal elever i kompletterande utbildningar 2003 samt andel kvinnor i procent

Utbildning	Kategori	Antal elever			Fullföljt elever	
		Vår	Höst	Andel % kvinnor	Vår	Andel % kvinnor*
Totalt	Totalt	5 905	5 882	63	3 439	67
	Dans, teater, musik	880	915	61	584	59
	Design, mode	236	271	94	185	91
	Djurvård	24	24	88	17	88
	Ekonomi, konsumentekonomi, kommunikation, media	1 527	1 268	45	692	51
	Flyg	119	110	6	55	6
	Hantverk	777	965	77	572	74
	Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	889	803	86	589	86
	Konst	1 199	1 217	69	686	69
	Teknik	254	309	11	59	7

Åldersfördelning på kompletterande utbildningar hösten 2003

Kompletterande utbildning	Ålder								Medelålder hösten 2003
	-19 år	20-24	25-29	30-34	35-44	45-54	55-	Alla	
Totalt	313	2 306	1 090	668	754	310	245	5 686	29
Därav med Tillsyn	87	395	420	386	473	141	53	1 955	32
Tillsyn + studiestöd	55	770	280	114	82	20	7	1 328	25
Tillsyn + studiestöd + statsbidrag	116	1 093	348	132	129	51	22	1 891	25
Tillsyn + statsbidrag	55	48	42	36	70	98	163	512	42

Folkbildning

Antal kurser och kursdeltagare fördelat på kurs och utbildningsnivå ht 2004

Kursnivå	Kurstyp	Kurser	Totalt antal deltagare
Grundskolenivå	Långa allmänna kurser	232	1 850
	Långa särskilda kurser	55	484
	Särskild utbildningsinsats	228	2 018
<i>Andel av totalt antal kurser och deltagare (%)</i>		21	16
Gymnasienivå	Långa allmänna kurser	622	5 809
	Långa särskilda kurser	667	8 932
	Särskild utbildningsinsats	475	5 072
<i>Andel av totalt antal kurser och deltagare (%)</i>		71	72
Eftergymnasial nivå	Långa allmänna kurser	10	162
	Långa särskilda kurser	211	3 138
<i>Andel av totalt antal kurser och deltagare (%)</i>		9	12
Totalt		2 500	27 465

Källa: Folkbildningsrådet

Antal studerande på för höstterminen 2004 de största kursinriktningarna 2001–2004

	2001	2002	2003	2004
Fritidsledarutbildning	1 159	1 023	933	970
Informationsverksamhet och mediautbildning	450	464	452	444
Scenisk konst (dans, film, teater)	149	161	200	196
Musik	207	236	195	192
Friskvård	183	159	213	159
Annan ledarutbildning inkl. organisation	150	134	237	143
Summa	2 298	2 177	2 230	2 104
Andel av totalt antal studerande på långa särskilda kurser (%)	76	72	72	67

Källa: Folkbildningsrådet

Arbetsmarknadsutbildning

Antal kvarstående individer arbetsmarknadsutbildning fördelat på olika yrkesinriktningar i genomsnitt per månad 1999–2004

Yrkesinriktning	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Datateknik	3 783	1 677	1 230	689	248	65
Teknik och naturvetenskap	1 086	530	315	302	224	164
Pedagogik	754	699	493	502	702	430
Kultur och media	1 092	546	302	114	65	36
Ekonomi och samhällsvetenskap	1 892	876	620	554	498	395
Vård och omsorg	3 913	3 902	3 136	2 664	3 564	2 137
Kontor och lager	3 068	1 493	1 157	828	436	240
Kundservice	1 987	823	645	713	438	275
Restaurang och storhushåll	1 380	1 002	858	680	565	499
Bygg och anläggning	958	722	644	686	745	638
Tillverkning/hantverk	3 146	2 386	2 190	2 023	1 552	1 273
Maskinoperatörsarbete	2 899	2 400	2 135	1 894	1 348	1 120
Transport	926	766	837	930	626	593
Övriga yrkesutbildningar	1 217	61	280	247	181	255
Totalt	28 101	18 432	14 842	12 826	11 192	8 120

Källa: Ams

Bilaga 3. Utbildnings- och arbetsmarknadspolitiska reformer sedan 1977

1. Inledning

Det svenska utbildningssystemet utmärks av en sammanhållen grund- och gymnasieskola samt en sammanhållen högskola. Att inom en och samma organisation bedriva utbildning av både generell och yrkesförberedande karaktär har varit vägledande för de olika reformer som genomförts sedan slutet av 1960-talet.

Emellertid har också nya utbildningsformer etablerats som inte har någon naturlig plats inom gymnasieskolan eller högskolan och som har en mer yrkesinriktad inriktning. Vissa utmärks av att utbildningen genomförs av enskilda huvudmän och stöds i olika utsträckning av staten. Andra kännetecknas av att de tillkommit för att säkerställa angelägna kompetensbehov som annars inte skulle ha tillgodosetts inom ungdomsskolan eller högskolan.

Frågor om eftergymnasial yrkesutbildning har berörts vid flera tillfällen i samband med högskolans utbyggnad och utvecklingen av andra utbildningsformer på eftergymnasial nivå. Det kan i detta sammanhang vara på sin plats att återge de överväganden som gjorts vid olika tillfällen.

2. Det offentliga utbildningsväsendet

2.1 Förändringar inom högskolan

1977 års högskolereform

I samband med 1977 års högskolereform avsåg staten att skapa bättre förutsättningar för att bl.a. öka tillgängligheten till högskolan för nya grupper av studerande och bättre möta arbetslivets behov av utbildade. Avsikten var också att skapa en enhetlig organisation för i princip all eftergymnasial utbildning. Detta skulle också underlätta återkommande utbildning och undvika att återvändsgränder uppstod samtidigt som högskolans utbildningar skulle bygga på kunskaper från gymnasieskolan.

I syfte att möta arbetslivets behov gavs företrädare för allmänna intressen möjlighet att ingå i olika beslutsorgan som rörde högskolans verksamhet. Företrädare för allmänna intressen kom att ingå i högskolestyrelserna, linjenämnderna samt i

vissa fall även fakultetsnämnderna. En ny organisatorisk nivå infördes också, regionstyrelserna, där allmänföreträdarna utgjorde en majoritet. Därtill gavs det centrala ämbetsverket, Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), en central roll i utbildningsplaneringen som bl.a. bestod i särskilda beredningsgrupper med allmänföreträdare.

Reformen innebar därmed att utbildningar som tidigare låg utanför högskolan kom att inordnas i högskolans struktur. Det gällde bl.a. de konstnärliga utbildningarna, huvuddelen av lärarutbildningarna och utbildningar inom vårdområdet. Merparten av grundutbildningen kom att organiseras i sammanhållna utbildningslinjer vars huvudsakliga innehåll fastställdes centralt. Grundutbildningen delades vidare in i fem utbildningssektorer för olika yrken (sektorerna för utbildning för tekniska yrken, administrativa, ekonomiska och sociala yrken, vårdyrken, undervisningsyrken samt kultur- och informationsyrken samt enstaka kurser och lokala utbildningslinjer).

En annan konsekvens av reformen var att den tidigare försöksverksamheten med yrkesteknisk högskoleexamen blev en permanent del i högskolan. Syftet med denna examen var flerfaldigt. Dels skulle utbildningen ge möjlighet till fortsatt utbildning för personer som haft små möjligheter att tidigare söka sig till högskolan, dels skulle utbildningen bidra till att tillgodose industrins kompetensbehov för olika yrkeskategorier. Syftet var också att skapa möjlighet för blivande yrkeslärare i gymnasieskolan att få fördjupade ämneskunskaper. Ett särskilt vuxenstudiestöd med högre bidragsdel infördes också.

1993 års högskolereform

1993 års högskolereform innebar huvudsakligen en avreglering och decentralisering av det tidigare systemet. Bakgrunden var den kritik som riktats mot vad som sågs som bristande flexibilitet och "snuttifiering" av högre utbildning. En följd av att utbildningsutbudet organiserades i yrkesinriktade utbildningslinjer var att utrymmet för studenternas fria val begränsades och att en del ämnen inom framförallt humaniora missgynnades. Vidare fanns en växande insikt om svårigheterna att förut säga samhällets framtida behov av utbildade och att genom centrala styrmedel anpassa utbudet både i fråga om inriktning och i fråga om antal studerande. Därför avskaffades de centralt fastställda utbildningslinjerna och det centrala ämbetsverkets roll förändrades i grunden. I stället infördes en examensordning som angav vilka examina som skulle ges inom högskolan. Examensordningen bestod av med dels generella examina, dels yrkesexamina.

Motivet för att reglera yrkesexamina inom högskolan var bl.a. att säkerställa vissa bestämda kunskapskrav i enlighet med vad som regleras för yrket ifråga samt ge regeringen möjlighet att bestämma vilka lärosäten som skulle ha rätt att utfärda examina.

Universitet och högskolor fick i stor utsträckning själva bestämma om utbildningsutbud och dimensionering. En viss styrning kom dock att ske genom att regeringen bestämde vilka lärosäten som skulle få rätt att utfärda olika examina. Regeringen satte också upp mål för antalet examina inom vissa utbildningar.³⁴

En annan viktig förändring som vidtogs var att linjenämnderna avskaffades till förmån för ett kollegialt beslutsfattande om grundläggande högskoleutbildning. Därmed förändrades förutsättningarna för samverkan mellan högskolan och arbetsmarknaden. Allmänföreträdare kom dock fortfarande att ingå i högskolestyrelserna (dessförinnan hade dock regionstyrelserna avskaffats).

Sedan 1993 års högskolereform har flera förändringar genomförts i syfte att stärka högskolans samverkan med arbetslivet. Kravet på att samverka med det omgivande samhället har förtydligats i högskolelagen och sammansättningen i högskolestyrelserna har förändrats genom att regeringen numera utser en extern ordförande som inte har sin huvudsakliga sysselsättning vid det lärosäte som uppdraget avser. Vidare har högskolans samverkan uppmuntrats genom särskilda medel för olika projekt som involverar aktörer från det omgivande samhället.

2.2 Etablering av kvalificerad yrkesutbildning som ny utbildningsform

1994 års utredning om kvalificerad eftergymnasial utbildning

I samband med utbyggnaden av den högre utbildningen aktualiserades frågor om avvägningen mellan kortare och längre högskoleutbildningar. Regeringen ansåg i samband med propositionen *Utbildning och forskning – kvalitet och konkurrenskraft* (prop. 1993/94:177) att det fanns skäl att pröva en utveckling av kvalificerad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå i syfte att höja arbetskraftens utbildningsnivå. Ett annat skäl som regeringen anförde var att utbyggnaden av längre högskoleutbildningar borde ske i en takt som inte påverkade kvaliteten negativt.

En utredning tillsattes i april 1994 med uppgift att pröva förutsättningarna för kvalificerad yrkesutbildning (Dir. 1994:36). I uppdraget ingick att bedöma behov och överväga olika insatser i syfte att främja tillväxten av kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. Utredningen skulle vidare bedöma behovet av och pröva avgränsningar mellan den nya utbildningsformen i förhållande till andra utbildningssektorer. Dessutom ingick att pröva frågor om hur kontinuerlig kompetensutveckling för anställda i små och medelstora företag kunde tillgodoses inom ramen för kvalificerad yrkesutbildning. Utredningen skulle avslutningsvis också lämna förslag till finansiering och organisation.

Utredningen skulle också överväga om det fanns skäl att pröva andra finansieringsmöjligheter för dessa nya utbildningar och om det fanns skäl att skapa ett mer enhetligt system för eftergymnasial yrkesutbildning.

---

³⁴ Rätten att besluta vilka universitet och högskolor som ges rätt att utfärda olika examina åvilar numera Högskoleverket. Beslut som rör enskilda utbildningsanordnare fattas fortfarande av regeringen.

En viktig utgångspunkt för utredningen var att den nya utbildningsformen skulle avspegla arbetslivets behov. För att åstadkomma detta avsågs den nya utbildningsformen bedrivas i samverkan med arbetslivet. Utbildningen skulle vidare innehålla praktiska moment med hög grad av kunskapstillämpning. En utgångspunkt var också att skapa förutsättningar för en flexibel struktur som kunde anpassas till arbetslivets skiftande behov.

Utredningens förslag – en parallell organisation

Utredningen lämnade sina förslag i mars 1995 (SOU 1995:38). Utredningens huvudsakliga förslag var att inrätta en parallell organisation för kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning vid sidan av högre utbildning. Denna borde, enligt regeringens förslag, benämnas yrkeshögskola för att markera att det rörde sig om en alternativ studieväg som var likvärdig men väsensskild från högskoleutbildning.

Utredningen konstaterade att högskolan i viss utsträckning tillgodosåg behoven av kvalificerad eftergymnasial utbildning, men bedömde samtidigt att högre utbildning hade andra förutsättningar än de som krävdes för att tillgodose arbetslivets behov av kvalificerad yrkesutbildning. Högskolans värdesystem och interna prioriteringar utgår ifrån ett vetenskapligt synsätt där forskningsanknytning och kritiskt tänkande sätts i förgrunden. För att säkerställa ett nära samband mellan tillämpning av kunskap och arbetslivets behov av utbildning föreslog utredningen i stället en fast organisation för utveckling, planering, prioritering, kvalitetssäkring, utvärdering och finansiering av utbildning som kunde anordnas av olika aktörer. Utredningen föreslog en modell med en mångfald av utbildningsanordnare som skulle få tidsbegränsade uppdrag.

I frågor som rörde gränsdragning till existerande utbildningsformer föreslog utredningen vissa förändringar. När det gällde utbildningar inom högskolan fann utredaren det dock inte rimligt att åstadkomma en renodlad systematik mellan kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning och högskoleutbildning. Däremot förutsåg utredningen att det kunde finnas högskoleutbildningar som lämpade sig bättre för den nya utbildningsformen. Detta borde dock i första hand vara en fråga för varje universitet och högskola att ta ställning till.

I fråga om andra utbildningsformer föreslog utredningen att all yrkesutbildning inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen som bygger på avslutad utbildning på nationellt program i gymnasieskolan eller motsvarande och som omfattar minst ett års heltidsstudier skulle överföras till yrkeshögskolan. Även merparten av de kompletterande skolorna/utbildningarna borde också, enligt utredningens bedömning, föras över till den nya strukturen. Undantag borde dock göras för de konstnärligt inriktade utbildningarna som bedömdes påverkas negativt av en sådan förändring. Vidare fann utredningen att delar av folkbildningen, nämligen folkhögskolan, rymde utbildning som lämpade sig för den nya utbildningsformen. Av principiella skäl med hänsyn till folkbildningens självständiga roll, borde detta dock vara en fråga för folkbildningens aktörer att själva av-göra.

Försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning inleds 1996

Regeringen föreslog i propositionen Kvalificerad yrkesutbildning m.m. (1995/96:145) att en försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning skulle inledas. En farhåga som hade förts fram bland remissinstanserna var att en parallell yrkeshögskola skulle leda till en utveckling av "B-högskolor". Regeringen anförde att en bärande idé i utbildningspolitiken var en sammanhållen högskola för den eftergymnasiala utbildningen. Samtidigt konstaterade regeringen att varken högskolan eller andra former av eftergymnasial utbildning svarade mot det behov som ett alltmer kunskapsintensivt arbetsliv kräver. För att få underlag inför ett definitivt ställningstagande om vilken form som kvalificerad yrkesutbildning borde ges, ställde sig riksdagen bakom regeringens förslag om en försöksverksamhet. Därmed fick också sådana frågor anstå som gällde avgränsning mot andra utbildningsformer och ställningstagande till utredningens förslag att föra över vissa utbildningar till den nya strukturen.

Försöksverksamheten inleddes den 1 juli 1996 under ledning av en särskild kommitté för kvalificerad yrkesutbildning (KY-kommittén). Syftet var att vinna erfarenheter av att anordna nya utbildningar och av att pröva nya pedagogiska former och anordnare. Den huvudsakliga inriktningen och organisationen för försöksverksamheten bestämdes i lag. Efterhand fick också kommittén i uppdrag att lämna underlag om hur utbildningen kunde inordnas i det reguljära utbildningssystemet. Detta underlag skulle bl.a. baseras på en extern utvärdering och löpande uppföljning av pågående utbildningar.

2.3 Olika utredningar om eftergymnasial yrkesutbildning

KY-kommitténs förslag

Kommittén lämnade sina överväganden och förslag i oktober 1999 (SOU 1999:122). I huvudsak föreslog kommittén att kvalificerad yrkesutbildning skulle permanentas i en egen utbildningsform och att en särskild förvaltningsmyndighet skulle bildas med uppgift att administrera utbildningarna. Kommittén föreslog att arbetslivets engagemang i utbildningarna skulle markeras tydligare vid planering och genomförande av kvalificerad yrkesutbildning.

Vidare fann kommittén skäl att fördelningen mellan olika yrkesområden borde styras genom att regeringen angav prioriteringsinriktningar i förhållande till behov som bedömdes angelägna. Kommittén fann också att kvalificerad yrkesutbildning hade en funktion att minska social och könsmässig snedrekrytering och att detta borde beaktas när målen för utbildningen skulle sättas.

I fråga om kvalificerad yrkesutbildning och dess avgränsning till andra utbildningsformer fann kommittén att kvalificerad yrkesutbildning utmärker sig på ett avgörande sätt. Innehållet i utbildningen bör i första hand definieras och värderas i förhållande till de behov av kvalificerad kompetens som finns i arbetslivet och inte ses som ett steg i en formaliserad trappa av utbildningar. Kvalifice-

rad yrkesutbildning bygger på kunskap som hämtas från produktion av varor och tjänster samt från gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och högskoleutbildning. Nivåmässigt ska dock kvalificerad yrkesutbildning vara eftergymnasial. Kännetecknande för kvalificerad yrkesutbildning är att den bör komplettera andra utbildningar. Den bör producera sådan eftergymnasial yrkesutbildning som inte kommer till stånd i andra delar av utbildningsväsendet. En viss överlappning mellan utbildningar kan inte undvikas, men rena dubbleringar bör inte förekomma.

När det gäller gränsdragningen mot andra utbildningsformer fann kommittén skäl att samordna kommunal påbyggnadsutbildning med kvalificerad yrkesutbildning. Även i fråga om kompletterande utbildning såg kommittén behov av viss samordning, men med den viktiga skillnaden att utbildningsformerna skulle existera parallellt inom ett och samma organisatoriska system. Kommittén fann dock inte skäl för att samordna KY med högskolans yrkestekniska högskoleexamen (YTH) eller med arbetsmarknadsutbildning.

Kommittén behandlade även frågor om uppföljning, tillsyn och utvärdering. Ansvaret för dessa uppgifter borde vara en angelägenhet för den föreslagna myndigheten. Tillsynen skulle i första hand ta sikte på att lagar och regler efterlevdes. Uppföljningen borde göras fortlöpande och ha till syfte att beskriva utvecklingen över tid. Utvärderingen sågs slutligen som en fördjupad analys av valda områden i syfte att ge djupare förståelse av utfall och förhållanden. Utvärderingen skulle också bedöma resultat och effekter. Ansvaret för att utvärderingar kom till stånd skulle vara en uppgift för den tilltänkta myndigheten men förutsattes ske externt. Kommittén fann i detta sammanhang möjligheter för regeringen att styra inriktningen av denna uppgift.

Projektgrupp med uppgift att presentera ett samlat förslag

Parallellt med kommitténs utredningsarbete tillsattes en interdepartemental projektgrupp med uppgift att bereda frågan om eftergymnasial yrkesutbildning. Målet med gruppens arbete var att presentera ett samlat förslag om hur den eftergymnasiala yrkesutbildningen kunde dimensioneras och organiseras i samband med att försöksverksamheten för kvalificerad yrkesutbildning avslutades. Gruppen lämnade sina överväganden och förslag i maj år 2000 (Ds 2000:33).

Utgångspunkten för gruppens arbete var regeringens skrivelse *Samverkan, ansvar och utveckling. Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning* (Skr 1998/99:121). I denna gjorde regeringen bedömningen att det på sikt behövdes ett samlat system för de eftergymnasiala yrkesutbildningarna vid sidan av högskolan. Därmed skulle arbetsmarknadens behov bättre kunna tillgodoses. Systemet bedömdes kunna innefatta kommunal påbyggnadsutbildning, kvalificerad yrkesutbildning och vissa arbetsmarknadsutbildningar. Även vissa kompletterande skolor/utbildningar och folkhögskoleutbildningar skulle kunna vara aktuella.

I vissa frågor lämnade projektgruppen andra förslag än KY-kommittén. I frågor som gällde utbildningens syfte, innehåll och organisation sammanföll projektgruppens förslag med kommitténs. Projektgruppen prövade dock olika alternativ

för huvudmannaskapet och fann att alternativet med en ny självständig myndighet var att föredra. I fråga om mål för utbildningen ansåg projektgruppen att de övergripande målen tydligt skulle bidra till en sammanhållen identitet för utbildningsformen samt att de skulle ge utrymme för lokala anpassningar. Detta gällde även den arbetsplatsförlagda utbildningen, lärande i arbete. Målen skulle vara tydliga och möjliga att utvärdera.

Vidare föreslog projektgruppen att nationella kvalitetskriterier skulle fastställas och att Högskoleverket skulle ges i uppdrag att svara för tillsyn, kvalitetsgranskning och utvärdering. Dessa uppgifter borde hållas isär från ansvaret för att administrera utbildningarna. Vidare fann projektgruppen att resursfördelning borde ske antingen genom ett eget anslag eller genom separata anslagsposter till utbildningsanordnaren.

Projektgruppen föreslog att berörda utbildningar inom andra utbildningsformer successivt borde föras över till den nya utbildningsformen kvalificerad yrkesutbildning. Skälet till detta var att frågan om hur eftergymnasial yrkesutbildning kunde introduceras i det reguljära utbildningsväsendet bedömdes som komplex och svåröverskådlig. Projektgruppen uteslöt i detta sammanhang inte möjligheten att dessa utbildningar kunde komma att administreras inom ramen för den nya myndighetens verksamhet utan att ingå i den kvalificerade yrkesutbildningen.

2.4 Beslut om kvalificerad yrkesutbildning som ny utbildningsform

På grundval av KY-kommitténs och projektgruppens överväganden och förslag föreslog regeringen i propositionen Kvalificerad yrkesutbildning (prop. 2000/01:63) att kvalificerad yrkesutbildning skulle införas som en ny reguljär utbildningsform. Riksdagen beslutade också i enlighet med regeringens proposition (bet. 2000/01:UbU14).

I fråga om utbildningens inriktning utgick regeringens förslag i stort sett från vad som låg till grund för försöksverksamheten. I flera avseenden kom dock regeringen att förtydliga förutsättningarna för verksamheten. Enligt regeringen hade erfarenheterna från försöksverksamheten visat att det krävs en samverkan mellan olika aktörer för att åstadkomma en utbildning med hög kvalitet och relevans för arbetslivets behov. Vidare visade erfarenheterna att det både inom och vid sidan av det offentliga utbildningsväsendet utvecklats utbildningar som kombinerade teori och praktik med aktivt lärande i arbetslivet.

Regeringen slog således fast följande angående utbildningens innehåll: *"En utbildning som skall präglas av teoretiskt djup och aktivt lärande i arbete, förutsätter att den har sin grund i kunskap som genererats i produktionen av varor och tjänster och dels i vetenskap, med förankring i aktuella forskningsresultat, dels består av en viss del arbetsplatsförlagd utbildning som kan ge förståelse- och förtrogenhetskunskap."*³⁵

---

³⁵ Prop. 2000/01:63, s.13

Dessa utgångspunkter låg också till grund för det lagförslag som riksdagen godkände.

Ytterligare en erfarenhet var att försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning hade attraherat nya studerandegrupper som annars inte söker sig till eftergymnasial utbildning, nämligen studerande från studieovana miljöer och studerande med annan etnisk och kulturell bakgrund. Försöksverksamheten handlade också om att bryta traditionella könsbundna studie- och yrkesval. Enligt regeringen hade en av förhoppningarna inför försöksverksamheten varit att bredda rekryteringen till eftergymnasial utbildning. Därför borde ett av syftena med den kvalificerade yrkesutbildningen vara att bryta traditioner i fråga om könsbundna utbildnings- och yrkesval samt motverka social snedrekrytering. Även detta förslag godkände riksdagen.

Regeringen konstaterade att utbildning som genomförs vid ett tillfälle även måste ha ett beständigt värde. Att utbilda enbart för att tillgodose dagsaktuella arbetsmarknadsbehov sågs varken som rationellt eller effektivt. Regeringen förutskickade därför en urvalsprocess som utmärktes av efterfrågestyrning och medvetna val utifrån nationellt fastställda kriterier och höga kvalitetskrav. Utgångspunkten måste vara att nå balans mellan lokala, regionala och nationella intressen och behov. Regeringen såg i detta sammanhang också behov av att skapa utrymme för resurser till områden som av politiska skäl sågs som viktiga att tillgodose. Därmed kan riskerna för en alltför ensidig anpassning till vissa delar av arbetsmarknaden undvikas.

Regeringen fann vidare att utbildningen borde avslutas med en särskild examen som kunde legitimera utbildningsformen och bidra till en sammanhållen identitet. En kvalificerad yrkesexamen skulle kunna uppnås efter fullgjorda kursfordringar om 40–120 KY-poäng. Regeringen ansåg att mål för utbildningsformen som helhet skulle leda till att utbildningen definieras nationellt och internationellt. Mål för utbildningens innehåll skulle bestämmas med utgångspunkt i lokala och regionala behov.

Regeringen såg också anledning att stärka de studerandes formella inflytande över utbildningen. Därför föreslog regeringen att företrädare för de studerande skulle ges rätt att ingå i beredande och beslutande organ på såväl lokal, regional och nationell nivå beroende på organisationens utformning. Vidare föreslog regeringen vissa åtgärder för att stärka rättssäkerheten för de studerande.

Regeringens avsikt var också att skapa ett samlat system för eftergymnasial yrkesutbildning. Införandet av kvalificerad yrkesutbildning sågs som ett första steg i denna process. Regeringen instämde dock i projektgruppens bedömning att detta borde göras successivt. I första hand borde förutsättningar skapas för de utbildningar som var aktuella att föra över från försöksverksamheten. Överföringen av utbildningar från kompletterande utbildningar, påbyggnadsutbildningar och utbildningar inom folkhögskolan skulle dock ske successivt i takt med att resurser tillfördes och att berörda utbildningar levde upp till krav som gäller för den nya utbildningsformen kvalificerad yrkesutbildning.

Med utgångspunkt i de olika alternativ som övervägts av såväl KY-kommittén och projektgruppen fann regeringen att en ny myndighet borde bildas med uppgift att administrera kvalificerad yrkesutbildning. I uppgifterna skulle ingå att pröva och bevilja statsbidrag för utbildning, utöva tillsyn och svara för uppföljning och viss utvärdering. I ansvaret skulle även ingå att verka för en omprövning av beslut om statsbidrag. Vidare skulle myndigheten utarbeta en strategi för utveckling av utbildningsformen samt svara för en sammanhållen information till presumtiva studerande.

Regeringen avsåg att ge den nya myndigheten i uppdrag att lämna förslag på kvalitetskriterier som senare skulle fastställas av regeringen. Vidare slog regeringen fast att utvärderingen av hela utbildningsformen borde göras av en oberoende instans.

Beträffande hur resurserna skulle fördelas till utbildningarna föreslog regeringen att det statsbidragssystem som tillämpats under försöksperioden skulle gälla under en övergångsperiod. På sikt borde ett system liknande det som tillämpas inom högskolan prövas med fasta ersättningsbelopp med prestationsbaserade inslag.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag. I fråga om hur andra utbildningsformer skulle inordnas, hänvisade utskottet till den pågående utredningen om kortare yrkesutbildningar inom högskolan. Utbildningsutskottet framhöll vidare vikten av att öka antalet platser på sikt.

2.5 Införandet av ny examen i högskolan

Utredning om kortare yrkesutbildningar inom högskolan

Samtidigt som regeringen lämnade sin proposition om kvalificerad yrkesutbildning tillsattes en utredning för att dels utreda hur utbildning som leder till yrkesteknisk högskoleexamen (YTH) kunde utvecklas mot nya områden utanför det tekniska området och nå nya studerandegrupper, dels undersöka behovet av andra kortare yrkesutbildningar inom högskolan. Utgångspunkten för utredningen skulle vara arbetsmarknadens behov. Ett motiv till översynen av högskolans struktur för kortare yrkesutbildningar angavs vara de pågående strukturförändringarna inom näringslivet och de ökande kompetenskraven inom såväl näringsliv som offentlig sektor (dir 2001:9).

Utredningen presenterade sina förslag i sitt slutbetänkande i december 2001 (SOU 2001:107). Dessförinnan hade regeringen redan i budgetpropositionen för 2002 tagit ställning och förespråkade att en ny examen för kortare yrkesutbildningar inom högskolan skulle tillskapas samt i propositionen *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet* (prop. 2001/02:4) föreslagit medel till vissa lärosäten (Örebro universitet, Luleå tekniska universitet och Blekinge tekniska högskola) för att utveckla sådana utbildningar. Regeringen gav också senare i Rådet för grundläggande högskoleutbildning i uppdrag och medel att bidra till pedagogisk förnyelse av kortare yrkesutbildningar inom högskolan. Ett motiv som reger-

ingen förde fram i propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) var att en hög andel ungdomar som genomgått gymnasieskolans yrkesförberedande program inte gick vidare till högre utbildning, eftersom det saknades lämpliga utbildningsalternativ för denna grupp.

I korthet föreslog utredningen att en ny examen, yrkeshögskoleexamen, skulle ersätta yrkesteknisk högskoleexamen (YTH). Denna borde enligt utredningen breddas mot nya områden i förhållande till vad som varit fallet med YTH. Exempel på ytterligare områden var handel, transport och ekonomi, vård och utbildning (i första hand riktade mot undersköterskor) och skola. Därutöver borde universitet och högskolor ha full frihet att utveckla utbildningar inom andra områden förutsatt att de fick examensrätt för detta. Antalet platser borde på sikt kunna uppgå till 20 000.

Yrkeshögskoleexamen föreslogs omfatta minst 60 och högst 80 högskolepoäng. Utbildningen skulle vända sig både till den målgrupp som studerade i syfte att erhålla en yrkesteknisk examen, d.v.s. personer med yrkeserfarenheter från en särskild bransch, och till studenter som kommer direkt från gymnasiet.

Någon särskild styrning eller finansiering föreslogs inte. Däremot ansåg utredningen att universitet och högskolor i ett inledningsskede borde ges vissa utvecklingsmedel för att både utveckla utbildningar och för att marknadsföra dessa. Även medel för pedagogisk utveckling på nationell nivå borde även fortsättningsvis utgå via Rådet för högre utbildning. För att berörda aktörer inom utbildningsområdet skulle få bättre beslutsunderlag inför prioriteringar av utbildningsutbudet, föreslog utredningen att Högskoleverket skulle ges en tydligare roll i detta hänseende. Vidare föreslog utredningen att Högskoleverket skulle få en tydligare uppgift att utarbeta kvalitetskriterier för beprövad erfarenhet.

Utredaren fann flera motiv för en ny examen. Ett motiv var att denna skulle kunna anpassas efter olika regionala behov på arbetsmarknaden. Alternativet att i stället identifiera specifika områden och inrätta särskilda yrkesexamina för dessa, bedömdes som hämmande i samspelet mellan arbetsliv och utbildning.

Utredningen fann en viktig skillnad mellan kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning. Till skillnad från kvalificerad yrkesutbildning ska yrkeshögskoleutbildning vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och beprövad erfarenhet i likhet med annan högskoleutbildning. En annan viktig skillnad är att yrkeshögskoleutbildning är påbyggbar inom högskolan.

Ny examen infördes successivt

Regeringen tog ställning till utredningens förslag i samband med skrivelsen *Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbetet i förskola, skola och vuxenutbildning* (skr. 2001/02:188) samt i budgetpropositionen för 2003. Regeringen konstaterade återigen att gymnasieskolan hade blivit mer studieförberedande och att behovet av eftergymnasiala yrkesutbildningar ökat. Regeringen uttalade ambitionen att rekryteringen till eftergymnasial yrkesutbildning borde öka

vid sidan av regeringens långsiktiga mål att minst 50 procent av en årskull ska ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder. Regeringen fann också att det krävdes en mångfald av utbildningsmöjligheter för att kunna rekrytera en mångfald av studerandegrupper. Regeringen aviserade i utvecklingsplanen att den hade för avsikt att införa en yrkeshögskoleexamen enligt utredningens förslag. Ett övergripande motiv var att komplettera de insatser som vidtogs i samband med regeringens proposition *Den öppna högskolan* och som syftade till att bredda rekrytering till högre utbildning och främja livslångt lärande. Regeringen följde också upp förslaget i samband med budgetpropositionen för 2003 och anmälde då sin mening att yrkesteknisk högskoleexamen (YTH) skulle övergångsvis behållas vid sidan av den nya yrkeshögskoleexamen.

Översyn av examensstrukturen

I samband med den s.k. Bolognaprocessen om bl.a. ökad jämförbarhet mellan de europeiska ländernas högre utbildning har en projektgrupp inom Utbildnings- och kulturdepartementet haft i uppgift att utreda vissa frågor som rör den svenska examensordningen. Gruppen har bl.a. lämnat förslag till principer för yrkesexamina (Ds 2004:2). I detta sammanhang har projektgruppen funnit att yrkeshögskoleexamen inte uppfyller uppställda kriterier för yrkesexamen. I stället har gruppen föreslagit att den bör ersätta högskoleexamen som generell examen. Gruppen har också funnit att yrkesteknisk högskoleexamen inte bör finnas kvar, med hänvisning till de föreslagna principerna för yrkesexamina. Projektgruppens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

3. Förändringar i den kommunala vuxenutbildningen

3.1 Påbyggnadsutbildning införs

När gymnasieskolan i början av 1990-talet reformerades, kom påbyggnadsutbildning att införas som en del i den kommunala vuxenutbildningen. Skälet var att den nya gymnasieskolans utbildningsutbud i huvudsak skulle organiseras i ett antal treåriga nationella utbildningsprogram. Det innebar bl.a. att utrymmet för de tidigare specialkurserna minskade. Dessa skulle kunna ges antingen inom ramen för respektive gymnasieprogram eller som påbyggnadsutbildning inom kommunal vuxenutbildning eller som högskoleutbildning.

Påbyggnadsutbildning infördes den 1 juli 1992. Syftet med utbildningen skulle vara att ge vuxna sådan utbildning som leder till en högre kompetens i yrket eller till ett nytt yrke.

3.2 System med interkommunal ersättning

I syfte att underlätta övergången till den nya ordningen fick kommuner och landsting under en begränsad tid möjlighet att anordna specialkurser/påbyggnadsutbildning i enlighet med tidigare beslut som fattats av länskskolenämnderna. Samtidigt infördes ett system med interkommunal ersättning vilket innebar skyldigheter för hemkommuner att betala för utbildningens kostnader i anordnarkommunen. Detta system skulle tillämpas för ett begränsat antal platser och för sådana utbildningar till vilka det fanns ett allmänt intresse att anta sökande från hela landet.

Inledningsvis krävdes ett särskilt bemyndigande från regeringen, vilket tillämpades för teknikerutbildning, men efter hand kom fler påbyggnadsutbildningar som kommunerna anordnade att omfattas. En begränsning infördes dock som innebar att rätten till interkommunal ersättning enbart skulle omfatta utbildningar som inte redan tillgodosågs inom gymnasieskolan. Ett bestämt antal platser fastställdes för dessa riksrekryterande påbyggnadsutbildningar.

Beslut om vilka utbildningar som hade rätt till interkommunal ersättning kom sedan att fattas av Skolverket och skyldigheten att betala interkommunal ersättning förtydligades i vissa avseenden. Skolverket skulle bl.a. utgå ifrån om utbildningen hade betydelse i ett nationellt eller regionalt perspektiv, i första hand för arbetsmarknaden. Skolverket skulle vidare bedöma om arbetslivet medverkade i utbildningen, om utbildningen gav förutsättningar till fördjupad kunskap och kompetens inom ett visst yrkesområde och om utbildningen främjade kvinnors och mäns otraditionella yrkesval. Vidare fanns ett antal nationellt fastställda kursplaner för utbildningar som leder till yrken inom områden som är reglerade i särskild lag eller förordning, t.ex. elinstallation, ambulanssjukvård, persontransporter med buss, trafiklärare och teknikerutbildning.

3.3 Kritik mot interkommunal ersättning ledde till översyn

Under slutet av 1990-talet framförde flera, bl.a. Skolverket och Svenska Kommunförbundet, kritik mot systemet med interkommunal ersättning. Denna kritik bottnade främst i svårigheterna för betalande kommuner att förutse framtida kostnader. Regeringen gav därför skrivelsen *Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbetet i förskola, skola och vuxenutbildning* (skr 2001/02:188) till känna att systemet borde ses över för att undvika de oönskade effekterna av systemet med interkommunal ersättning. En möjlighet kunde vara att utveckla vissa av utbildningarna till kvalificerad yrkesutbildning.

Regeringen utvecklade dessa intentioner i departementspromemorian *Validering – fortsatt utveckling av vuxnas lärande* (Ds 2003:23). Regeringen föreslog i denna att staten borde överta ansvaret för finansiering av viss påbyggnadsutbildning samtidigt som systemet med interkommunal ersättning avskaffades. I vilken utsträckning olika påbyggnadsutbildningar borde övergå till annan lämplig utbildningsform borde utredas i särskild ordning.

3.4 Förändringar av påbyggnadsutbildningar från 2005

Regeringen beslutade i juni 2004 i samband med en förordningsändring att avveckla regleringen om interkommunal ersättning beträffande påbyggnadsutbildning. Detta beslut gjordes möjligt genom att medel omfördelades från det generella statsbidraget till staten. I början av 2004 hade en samrådsgrupp utsetts med företrädare för olika delar av utbildningssystemet med uppgift att leda överföringen av olika utbildningar till lämpliga utbildningsformer. Utgångspunkten för arbetet var att förutsättningslöst pröva lämplig utbildningsform för de olika påbyggnadsutbildningarna. Arbetet med överföring skedde genom att respektive huvudman själv fick ta initiativ till samråd med lämplig myndighet eller utbildningsanordnare. Resultatet av denna process har sedan fastställts av samrådsgruppen, vilket också legat till grund för regeringens beslut i december 2004.

Enligt regeringens beslut innebär överföringen att ett stort antal utbildningar ges möjligheter att omvandlas till kvalificerad yrkesutbildning och att en mindre del får statlig finansiering som kommunal påbyggnadsutbildning. I dessa fall ges Skolverket i uppdrag att besluta om antal platser och statsbidrag. För utbildningar inom områden med nationellt fastställda kursplaner ges Skolverket också i uppdrag om att besluta om huvudman och ort. För antalet platser inom dessa utbildningar har regeringen angivit hur många studerande dessa bör rymma. Vidare ges ett par utbildningar möjligheter att övergå till högskoleutbildning respektive till folkhögskoleutbildning. En utbildning kommer att finansieras som kompletterande utbildning.

4. Utbildningsformer med statligt stöd

4.1 Förändringar som rör kompletterande skolor/utbildning

Stöd till kompletterande skolor

Staten har sedan slutet av 1800-talet ekonomiskt stött fristående skolor och utbildningar som i dag räknas till kompletterande utbildningar. Rätten att starta och bedriva en fristående skola över grundskolenivå är en del i den allmänna näringsfriheten. I samband med regeringens proposition om *Valfrihet i skolan* (prop. 1992/93:230) föreslog regeringen att fristående utbildningar borde delas i två grupper. Den ena gruppen, som kunde betecknas som fristående gymnasieskolor, bedrev utbildning som motsvarade gymnasieskolan inom det offentliga skolväsendet. Den andra gruppen, som kunde betecknas som kompletterande skolor, bedrev utbildning som kompletterade gymnasieskolans utbildningar och som var av nationellt intresse. Utbildningen

vid dessa skolor omfattar i regel inte gymnasieskolans kärnämnen, men ställer ofta krav på vissa förkunskaper, såsom viss arbetslivserfarenhet eller krav på en genomgången gymnasieutbildning.

Regeringen föreslog att kompletterande skolor efter ansökan skulle kunna ställas under statlig tillsyn, förutsatt att de från nationell synpunkt bedömdes utgöra ett värdefullt komplement till gymnasieskolan. Vidare skulle utbildningarna ha en viss omfattning och längd. Om en utbildning ställdes under statlig tillsyn, gavs de studerande också rätt till studiemedel. Vidare konstaterade regeringen att kompletterande skolor vars utbildningar bedömdes som särskilt värdefulla ur nationell synpunkt, skulle ges statsbidrag. Regeringen fann att i princip skulle det offentliga skolväsendet tillhandahålla all utbildning som är nödvändig från individuella och samhällseliga utgångspunkter. Samhällsnyttan skulle därför vara klart konstaterad. I samtliga fall avsåg regeringen att beslut om statlig tillsyn och rätt till statsbidrag samt beslut om återkallelse skulle fattas av regeringen. Skolverket fick en betydande roll i dessa avseenden.

Översyn av kompletterande skolor

För att anpassa den svenska skattelagstiftningen till EG:s regler för mervärdesskatt infördes regler om mervärdesskatt på tjänster inom utbildningsområdet som inte erkänts av det allmänna utbildningsväsendet. I detta sammanhang fann riksdagen att utbildning som vissa enskilda skolor bedrev och som inte godkänkts som kompletterande skolor borde ställas under statlig tillsyn för att undvika oönskade effekter (prop. 1996/97:110, bet 1996/97:SkU:6, 1996/97:UbU4y). Följden blev att dessa ställdes under statlig tillsyn och antalet kompletterande skolor ökade.

För att tydliggöra de kompletterande skolornas roll i utbildningssystemet och statens ansvar för dessa, tillsattes en utredning med uppgift att bl.a. definiera begreppet kompletterande skola, lämna förslag om avgränsning till det offentliga skolväsendet, högskolan och annan yrkesutbildning. Utredningen skulle också överväga vilka förändringar som behövde göras av bidragssystemet och om det fanns skäl att införa särskilda regler och kriterier för beslut om statligt stöd till den utvidgade kretsen av kompletterande skolor (dir 1997:42).

Utredningen lämnade sitt betänkande i januari 1998 (SOU 1998:11). Utredningen konstaterade att begreppet kompletterande skola borde ändras till *fristående utbildningar med statlig tillsyn* inom olika områden. Anledningen var dels att det inte nödvändigtvis behövde röra sig om hela skolans utbildningsutbud som var aktuellt för statlig tillsyn, dels att flera av utbildningarna i praktiken bedrev utbildning på en eftergymnasial nivå. Därför borde begreppet skola undvikas. Utredningen fann således att de kompletterande skolorna utgjorde ett komplement både till gymnasieskolan och till högskolan. För att klargöra gränsdragningen mot gymnasieutbildning och högskoleutbildning föreslog utredningen att varje huvudman måste definiera och beskriva nivån för respektive utbildning och dess plats i utbildningssystemet.

Vidare föreslog utredningen att utbildningar som fick statligt stöd skulle delas upp i tre grupper. Den första gruppen skulle innehålla utbildningar som enbart var ställda under statlig tillsyn. Den andra gruppen skulle rymma utbildningar som dessutom berättigade de studerande till studiestöd. Den tredje gruppen skulle bestå av utbildningar som, förutom att de var ställda under statlig tillsyn, både fick statsbidrag och berättigade till studiestöd.

Gemensamt för utbildningarna skulle vara, oavsett vilken grupp de tillhörde, att kvaliteten var godtagbar. Detta skulle ta sig i uttryck i att huvudmannen för utbildningen hade fastställt relevanta behörighetskrav, att lärarna var tillräckligt kompetenta, att lokaler och annan utrustning var adekvata samt att intyg eller motsvarande utfärdades som beskrev utbildningens mål och innehåll.

För den andra gruppen skulle dessutom krav ställas för att avgöra om utbildningen var *värdefull ur nationell synpunkt*. Dessa krav handlade om behovet av att säkerställa värdefull yrkeskicklighet. Utbildningen skulle leda till adekvat sysselsättning, utveckla erforderlig kompetens i befintligt arbete eller förbereda för högskolestudier eller andra former av eftergymnasial utbildning. Vidare ställdes krav om etablerade kontakter med det omgivande samhället, lämplig regional lokalisering samt strävan efter jämn könsfördelning. Om flertalet av dessa krav uppfylldes, skulle utbildningen berättiga till studiestöd.

För den tredje gruppen ställdes krav på att utbildningen skulle vara *särskilt värdefull ur nationell synpunkt*. Dessa krav handlade bl.a. om att utbildningen bidrog till att bevara traditionell yrkeskunskap, ge utbildning inom smala yrkesområden, bevara viktig kunskap för samhällets kulturarv samt utveckla ny kunskap inom ett framtidsområde.

Utredningen föreslog också att statsbidrag skulle fördelas och regelbundet omprövas av Skolverket och att Skolverket även skulle besluta om vilka utbildningar som skulle höra till respektive grupp.

Beslut om kompletterande utbildning

Regeringen ställde sig i allt väsentligt bakom utredningens förslag i propositionen *Vissa skolfrågor m.m.* (prop. 1998/99:110). Regeringen fann att samhället och arbetslivet utvecklas allt snabbare, vilket kräver flexibilitet inom utbildningssystemet och alternativa utbildningsformer. Enligt regeringens bedömning bidrog kompletterande skolor till en mångfald inom skolväsendet. Samtidigt konstaterade regeringen att den allmänna utvecklingen, även internationellt sett, var att yrkesutbildningar tenderar att bli eftergymnasiala genom att de förutsätter avslutade gymnasiestudier. Det var därför motiverat att ändra definitionen på kompletterande skolor. Som begrepp infördes kompletterande utbildning för att markera att utbildningen var ett komplement till det offentliga skolväsendet eller att den förutsatte kunskaper som motsvarade avslutade gymnasiestudier.

Skolverket fick i uppgift att besluta om ansökningar från skolor och utbildningar om att ställas under statlig tillsyn. Skolverket fick också ett tydligare ansvar för tillsyn av utbildningarna. Regeringen betonade vikten av klara, definierade kvalitetskrav på utbildningar som ställs under statlig tillsyn. Dessa krav borde omfatta huvudmannaskap, organisation, lärarkompetens samt utbildningens omfattning, inriktning och kvalitet. Regeringen förutskickade också att ett gemensamt krav skulle vara att utbildningar vilade på vetenskaplig eller konstnärlig grund eller beprövad erfarenhet.³⁶

4.2 Förändringar inom folkbildning

Folkbildning en del i det moderna samhällets framväxt

Folkbildningens rötter kan sökas till 1700-talets upplysningsfilosofi. I Sverige skapade framväxten av väckelserörelsen, nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen utrymme för folkbildningens utveckling. Folkbildningen har sedan dess tillkomst fått någon form av statligt stöd.³⁷

Folkbildningen fick en viktig roll i framväxten av det moderna samhället. Syftet med statens stöd har varit att stärka demokrati, bildning och kultur. Samtidigt har folkbildningen delvis utgjort en kompensation för att det reguljära utbildningsväsendet inte varit utbyggt, vilket ledde till att viss yrkesutbildning kom att bedrivas inom folkbildningen.

Ökade förhoppningar på folkbildningen – 1991 års reform

I slutet av 1980-talet initierade regeringen en översyn om statens åtagande rörande folkhögskolorna. Avsikten var att förenkla statsbidragsgivningen samtidigt som frågor om folkhögskolans roll och uppgifter i förhållande till andra utbildningsanordnare skulle utredas (SOU 1990:65).

Enligt utredningen hade det allmänna utbildningsväsendet successivt övertagit uppgifter som tidigare var centrala för folkhögskolorna. En tydligare profilering och inriktning att nå de svårrekryterade borde därför eftersträvas. Folkhögskolan skulle således i större utsträckning vara ett eget alternativ till det offentliga utbildningsväsendet.³⁸

---

³⁶ Detta kommer också till uttryck i gällande förordning, SFS 2000:521, 7 §.

³⁷ Wallin (2000). Redan 1884 anslags statligt stöd till föreläsningens verksamhet och 1905 infördes statliga anslag till biblioteksverksamhet.

³⁸ Någon motsvarande översyn av statens relation till studieförbunden gjordes inte. Däremot lämnade SÖ 1988 en rapport om studieförbundens uppgifter som Folkbildningsförbundet senare redovisade sin syn på. Rapporten och förbundets synpunkter låg sedan till grund för regeringens proposition.

Samtidigt som folkhögskolans roll sågs över lades nya riktlinjer fast för ansvarsförhållandet för ungdomsskolan. Ett nytt statsbidragssystem infördes och kommunerna övertog ansvaret för att leda och utveckla skolan. Skolöverstyrelsen (SÖ) avvecklades och en ny förvaltningsmyndighet, Skolverket, inrättades.

Regeringen ansåg att folkbildningen hade spelat en historiskt viktig roll för samhällets demokratisering genom att ge människor ökade möjligheter till utbildning och deltagande i det politiska livet. Utmärkande för folkbildningsarbetet har varit den fria och frivilliga studieformen, vilket regeringen såg som en *"förutsättning för yttrandefriheten och för de enskilda medborgarnas möjligheter att bilda opinioner."*³⁹ Folkbildning var, enligt regeringen, unik i så måtto att den framgångsrikt förenade individualitet och solidaritet. Folkbildningens historiskt betydelsefulla roll skulle därför inte bara värnas, utan också ges förutsättningar att stärka sin roll.

Regeringen betonade folkbildningens frihet och frivillighet. Folkbildningen skulle själv formulera sina mål, känna ansvar för sin verksamhet samt föra en levande diskussion om innehåll och kvalitet. Mot denna bakgrund fick en ideell förening, Folkbildningsrådet, i uppgift att sköta bidragsgivning och övriga myndighetsuppgifter som följde med statens bidrag till folkbildningen.⁴⁰

Vidare slog regeringen fast att utbildning som bedrivs vid folkhögskolorna till form och innehåll tydligt ska skilja sig från utbildning inom det offentliga skolväsendet och högskolan. Detta kom sedermera också till i uttryck i förordningen för statsbidraget (1991:977).⁴¹

Utvärdering av folkbildning har lett till vissa förändringar

En förutsättning för att myndighetsuppgifterna övergick till en ideell förening var att statsbidragets effekter och resultat utvärderades med jämna mellanrum. Hittills har regeringen låtit genomföra två större utvärderingar.

I samband med den första utvärderingen (SOU 1996:159) kom regeringen att betona dels de demokratiska, dels de fördelningspolitiska syftena för statsbidragsgivningen (prop. 1997/98:115). Som syften skulle också gälla att folkbildningen bidrar till att stärka och utveckla demokratin samt att statsbidraget ska bidra till att bredda kulturintresset i samhället. Regeringen slog också fast att arbetslösa skulle tillföras som prioriterad grupp.

---

³⁹ Prop. 1990/91:82, s.7

⁴⁰ Myndighetsuppgifterna som i huvudsak bestod av att fördela statsbidraget var före 1991 års reform en uppgift för Skolöverstyrelsen, SÖ. Bidraget var uppdelat på studieförbund och folkhögskolor. Statsbidraget till studieförbunden återfanns under olika anslagsposter. Förutom SÖ fördelade Statens kulturråd vissa medel till studieförbundens kulturverksamhet. SÖ fördelade stöd till folkhögskolornas drift.

⁴¹ Tidigare hade detta även gällt studieförbundens verksamhet.

En annan förändring rörde villkoret som slog fast att folkhögskolorna skulle skilja sig från offentliga utbildningsformer i fråga om innehåll och metod. Regeringen föreslog att denna restriktion skulle tas bort. I stället skulle folkbildningens aktörer själva ges ansvar att bestämma vilken folkhögskoleutbildning som ska finansieras genom statsbidraget. Skälet var att det offentliga skolväsendet hade närmat sig folkhögskolorna i sättet att förmedla kunskap och att staten inte borde föreskriva former och arbets sätt för folkbildningen. Förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildning kom också att ändras i enlighet med regeringens proposition.

Nyligen har folkbildningen varit föremål för en utvärdering samt en utredning om studiedeltagande (SOU 1994:30, SOU:51). Beredning av denna pågår för närvarande inom Regeringskansliet.

5. Arbetsmarknadspolitiska program

5.1 Förändringar inom arbetsmarknadsutbildning

En av flera insatser

Den arbetsmarknadspolitiska verksamheten kan i huvudsak övergripande delas i följande tre kategorier. Matchning på arbetsmarknaden, kompetenshöjande insatser och stöd till dem som har det svårast på arbetsmarknaden. Den arbetsmarknadspolitiska verksamheten delas vidare in i olika arbetsmarknadspolitiska program.

Arbetsmarknadsutbildning är ett av flera arbetsmarknadspolitiska program som syftar till att förbättra arbetsmarknadens funktions sätt. Sammanlagt finns fr.o.m. 2004 åtta arbetsmarknadspolitiska program.

Utformningen och förekomsten av arbetsmarknadspolitiska program har förändrats över tid för att kunna möta nya behov på arbetsmarknaden. Andra arbetsmarknadspolitiska program är bl.a. start av näringsverksamhet, arbetspraktik, anställningsstöd. Vid sidan av arbetsmarknadsutbildningar finns förberedande utbildning som kan innehålla allmänna och orienterande utbildningsinsatser. Förberedande utbildning är sedan den 1 augusti 2000 en del i det arbetsmarknadspolitiska programmet förberedande insatser. Tidigare var förberedande utbildning en del i arbetsmarknadsutbildning.

Förändringar under 1990-talet

Under 1990-talet skedde flera förändringar inom arbetsmarknadspolitiken. I början av 1990-talet fanns flera arbetsmarknadspolitiska åtgärder, bl.a. arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbete och rekryteringsstöd. Andra åtgärder som prövades var bl.a. utbildningsvikariat och akademikerpraktik, ungdomspraktik samt arbetsplatsintroduktion. Merparten av dessa åtgärder har ersatts av arbetspraktik och av individuellt anställningsstöd som tillsammans med arbetsmarknadsutbildning är verk samma arbetsmarknadspolitiska program.

Under 1990-talet tillkom nya åtgärder med en utbildningsprofil. Hit hör datortek/aktivitetscenter som syftar till att ge kunskaper i olika datorprogram och hit hör också den nationella IT-satsningen (SwIT-utbildningar) som pågick mellan åren 1997 och 2000.

Under 1990-talet var arbetsmarknadsutbildning en av de större åtgärderna vid sidan av handikappåtgärder. Antalet deltagare varierade mellan 86 000 i genomsnitt per månad för 1992 till 37 000 personer i genomsnitt per månad för 1997. Under denna period har mellan en och två procent av arbetskraften deltagit i arbetsmarknadsutbildning.⁴²

Till följd av de stora påfrestningar som rådde på svensk arbetsmarknad under 1990-talet fick arbetsmarknadspolitiken ta en ökad stabiliseringspolitisk börda. Målet var att förhindra att människor slogs ut och permanent lämnade arbetskraften. För att bättre klara av dessa påfrestningar fastställdes volymmål för de olika arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, vilket enligt regeringen kom att innebära att fokus flyttades från arbetsmarknadspolitikens kärnuppgifter, nämligen att tillsätta lediga platser, insatser för att motverka flaskhalsar på arbetsmarknaden och insatser för att hjälpa dem som hade det svårast på arbetsmarknaden.

I slutet av 1990-talet las arbetsmarknadspolitiken delvis om i syfte att fokusera de tre huvuduppgifterna, matchning på arbetsmarknaden, höja de arbetslösas kompetens samt stödja dem som har det svårast på arbetsmarknaden. En ny lag infördes för arbetsmarknadspolitiska program som ersatte tidigare lagar om arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Aktivitetsgaranti infördes också i syfte att ge bättre förutsättningar för arbete och bryta rundgången mellan olika typer av åtgärder.

Det övergripande syftet var att bättre hävda en arbetslinje i arbetsmarknadspolitiken. Det innebär att insatser som syftar till anställning går före andra insatser. Enligt regeringen hade arbetslinjen som styrande princip kommit att utvecklas alltmer mot en arbets- och kompetenslinje. Om det inte finns ett arbete ska de arbetslösa erbjudas lämplig utbildning eller praktikplats framför ett passivt utbetalande av stöd. Genom att i högre grad hävda en arbetslinje skulle också arbetsmarknadspolitiken få en tydligare tillväxtorienterad inriktning.

---

⁴² Ds 2000:38

Regeringen betonade också i propositionen om en förnyad arbetsmarknadspolitik behovet av att stärka arbetsmarknadsutbildningen och säkerställa att denna svarar mot ett faktiskt arbetsmarknadsbehov. I detta sammanhang tillsattes också en arbetsgrupp som fick i uppdrag att utreda arbetsmarknadsutbildningens organisation och effektivitet. Denna grupp lämnade sin rapport år 2000 och föreslog bl.a. att arbetsmarknadsutbildningarna borde renodlas och huvudsakligen vara yrkesinriktade. Gruppen föreslog också att förberedande utbildning inte borde ingå i arbetsmarknadsutbildning, då denna i stor utsträckning handlar om att ge stöd för fortsatta arbetsmarknadspolitiska insatser (Ds 2000:38).

Dessförinnan hade regeringen infört ett tydligt resultatmål för arbetsmarknadsutbildningen. I regleringsbrevet för budgetåret 1999 för AMV slog regeringen fast att minst 70 procent av dem som avslutat en yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning ska ha fått arbete senast 90 dagar efter avslutad utbildning.

Nuvarande inriktning av arbetsmarknadsutbildning

Sammantaget syftar arbetsmarknadsutbildning till att ge förutsättningar för den enskilde att få eller behålla ett arbete och ska också vara ett instrument för att motverka uppkomsten av bristsituationer på arbetsmarknaden. ”*Arbetsmarknadspolitiken ska bidra till tillväxt, sysselsättning och ett konkurrenskraftigt näringsliv samt skapa förutsättningar för flexibilitet, trygghet och delaktighet i arbetslivet.*”⁴³

För arbetsmarknadsutbildningens del innebär detta, enligt regeringen, att denna i högre grad måste anpassas för att möta nya krav på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsutbildning av hög kvalitet är ett viktigt komplement till det reguljära utbildningssystemet och bör ges en ännu tydligare yrkesinriktning. Det är i detta sammanhang av stor vikt att formerna för arbetsmarknadsutbildningen kan anpassas så att den bidrar till en arbetskraft som kan möta allt högre krav i arbetslivet till följd av pågående struktumvandling och demografiska förändringar.

Försöksverksamhet för bristyrkesutbildning

Sedan 2003 pågår en försöksverksamhet som syftar till att fånga upp individer som är överkvalificerade för sitt yrke och som skulle kunna få arbete inom något bristområde. I första hand riktar sig försöksverksamheten till utrikes födda. Satsningen bedöms omfatta ca 3 300 personer. Försöksverksamheten ska avslutas under år 2005.

---

⁴³ Prop. 2002/03:44 En förstärkt arbetsmarknadspolitik., s.34